

Naturvejledere og guider i Arktis

Grønland, Svalbard og Island

Naturvejledere og guider i Arktis

Grønland, Svalbard og Island

TemaNord 2006:543

© Nordisk Ministerråd, København 2006

ISBN 92-893-1349-8

Tryk: Ekspresen Tryk & Kopicenter

Oplag: 250

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning.

Publikationen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikationer på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

1255 København K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Indhold

Forord	7
Sammenfatning og anbefalinger	9
Sammenfatning	9
Anbefalinger.....	10
1. Indledning.....	17
2. Naturvejledning	19
2.1 Naturvejledere	19
2.1.1. Grønland	19
2.1.2. Island.....	21
2.1.3. Svalbard	23
2.1.4. Andre lande	23
2.2 Guider.....	26
2.2.1. Grønland	26
2.2.2. Island.....	28
2.2.3. Svalbard	28
2.3 Naturvejledning er.....	29
2.4 Social og kulturel status for naturvejledere og guider	30
2.4.1. Grønland	30
2.4.2. Island.....	30
2.4.3. Svalbard	31
3. Naturvejledning i Arktis–Baggrund.....	33
3.1 Grønland–Lovgivning og forvaltning.....	33
3.2 Island–Lovgivning og forvaltning	34
3.3 Svalbard–Lovgivning og forvaltning.....	36
4. Uddannelse af naturvejledere og guider	39
4.1. Grønland.....	39
4.1.1. Naturvejledere.....	39
4.1.2. Guider	39
4.2. Island.....	40
4.2.1. Naturvejledere	40
4.2.2. Kulturvejledere.....	41
4.2.3. Guider	41
4.3. Svalbard	42
4.3.1. Guider	42
5. Turisme.....	45
5.1 Grønland.....	46
5.2 Island	47
5.3 Svalbard	48
6. Lokal anvendelse af naturen	51
6.1 Grønland.....	51
6.2 Island	52
6.3 Svalbard	53
7. Andre tiltag	55
7.1 Grønland.....	55
7.2 Island.....	55
7.3 Svalbard	56

Samantekt og tillögur	57
Samantekt	57
Tillögur	58
Summary and recommendations	63
Summary	63
Recommendations	64
Bilag I–Arktisk naturformidlingsuddannelse	69
Bilag II–Arktisk Naturdag.....	73
Bilag III–Ressourcelista	75

Forord

Arktis er et af de mest uberørte områder i Norden, men tilgængeligheden til Arktis er blevet meget bedre i de sidste år. Turismen er vokset eksplosivt som erhverv de sidste årtier, og interessen for urørt natur er blevet større og større. Samtidig er det velkendt, hvor sårbar den arktiske natur er.

På den baggrund har det nordiske samfund ved Nordisk Ministerråd set en i fordel at undersøge, om der er grundlag for at opnå en fælles nordisk forståelse af og udarbejde fælles retningslinier for, hvordan vi opfører os mest hensigtsmæssigt i Arktis.

Samtidig er det ikke mindre vigtigt at belyse og forklare hvad Arktis er, og på den måde skabe forståelse og respekt for det arktiske natur- og kulturmiljø. Dette vil gavne både natur- og kulturmiljøbeskyttelse og ikke mindst turister og turisterhvervet og dermed lokalbefolkningen.

I de sidste år har der i nordisk sammenhæng været en diskussion om naturvejlederens og guidens rolle, specielt med fokus på den arktiske del af Norden. Emnet er taget op i et samarbejde mellem frivillige organisationer og statslige forvaltningsorganer som for eksempel. Grønlands Hjemmestyre, Friluftsrådet i Danmark og Skov- og Naturstyrelsen, men også i Nordisk Ministerråds regi. Man har indset, at naturvejledning kan være en væsentlig faktor for holdningsskabende arbejde inden for benyttelse og beskyttelse af natur- og kulturmiljø.

Dette projekt er en opfølgning på den Nordiske Handlingsplan for Natur- og Kulturmiljøbeskyttelse i Arktis (2000–2004), som geografisk er begrænset til Grønland, Island og Svalbard. Projektgruppen har påtaget sig at beskrive forholdene omkring naturvejledning i disse tre lande med særlig fokus på naturvejledere og guider og de forhold, som de arbejder under.

Til at gennemføre projektet blev der nedsat en projektgruppe med to deltagere fra hvert land. Det blev anset som meget vigtigt, at gruppen skulle bestå af både folk fra natur- og miljøforvaltningen og folk fra turisterhvervet eller med tilknytning hertil.

Projektgruppen

- Frigg Jørgensen, Sysselmannen på Svalbard, Norge
- Terje Aunevik, Basecamp Explorer på Svalbard, Norge
- Anders Ullrich la Cour Vahl, Greenland Tourism, Grønland
- Bjarne Petersen, Direktoratet for miljø og natur, Grønland
- Guðbjörg Gunnarsdóttir, Umhverfisstofnun (Nationalparken Snæfellsjökull), Island

- Glóey Finnsdóttir (projektsekretær), Umhverfisstofnun, Island
- Trausti Baldursson (leder), Umhverfisstofnun, Island

Ud over at beskrive, hvad der foregår på området naturvejledning i de tre arktiske lande, har projektgruppen også anset det som vigtigt at fokusere på formidling om natur, miljø og kultur som et vigtigt redskab for dem, som arbejder med naturvejledning. Formidling er et af de vigtigste redskaber, når det gælder om at komme med et bestemt budskab om natur- og kulturmiljøbeskyttelse, hvad enten det handler om implementering af bestemte regler eller om at skabe respekt for den arktiske natur. Naturvejledning er også et vigtigt led i sikkerheden i Arktis.

Den lange afstand mellem Grønland, Island og Svalbard er en udfordring for samarbejdet mellem landene. Desuden kan både menneskelige og økonomiske ressourcer ofte være en begrænsende faktor i disse lande, da det ofte er forholdsvis få mennesker, som står bag hvert arbejdsområde indenfor natur og kulturmiljø. Men landene har mange fælles træk, når det gælder natur og kulturmiljø. Opbygning af netværk mellem disse lande og formidling af ideer, viden og erfaring på naturvejlederområdet vil derfor kunne styrke den nordiske identitet. Et direkte samarbejde vil efter al sandsynlighed kunne løse nogle problemer, som ellers ikke ville blive løst.

Ilulissat isfjord, Grønland, september 2005. Foto: Bjarne Petersen

Projektgruppen håber, at resultatet af gruppens arbejde kan bruges som både praktiske oplysninger og grundlag for undervisning for de personer, som vil arbejde med naturvejledning. Men ikke mindst håber gruppen, at projektet vil virke som inspiration til at videreføre naturvejledning som en vigtig del for alle, som arbejder med mennesker i den arktiske natur.

Sammenfatning og anbefalinger

Sammenfatning af rapporten–„Naturvejledere og guider i Arktis–Grønland, Svalbard og Island“ og håndbogen „Naturen er din arbejdsplads“.

Dette projekt handler om naturvejledere, guider og andre, som arbejder med naturvejledning i Arktis. Geografisk er projektet begrænset til Grønland, Island og Svalbard. Projektet er udarbejdet af projektgruppen, som er omtalt i forordet til denne rapport. Projektets formål og baggrund er beskrevet i indledningen til rapporten. Resultatet af projektet er udgivet i denne rapport og udkastet til håndbogen „Naturen er din arbejdsplads“, som handler om formidling, naturvejledning og naturfortolkning. Håndbogen udgives kun elektronisk og kan findes på Nordisk Ministerråds hjemmeside www.norden.org/publikationer.

Projektgruppen har i sit arbejde fokuseret på formidling og mener, at netop formidling er et af de centrale redskaber for de personer, som arbejder med natur- og kulturmiljøspørgsmål, hvad enten det er indenfor forvaltning, administration eller som naturvejleder eller guide i felten.

Rapporten beskriver først og fremmest hvem der arbejder med naturvejledning, med hovedvægt på naturvejledere og guider. Rapporten beskriver blandt andet baggrunden for naturvejlederens og guidens arbejde, både fagligt, lovmæssigt og administrativt. Der omtales også flere forskellige definitioner på, hvad en naturvejleder eller guide er, både ifølge internationale og nationale definitioner. Ud fra disse definitioner har projektgruppen givet sit bud på, hvad naturvejledning kan indebære.

Selv om der kan være mange ligheder mellem naturen i Grønland, Island og Svalbard, er forholdene forskellige, når det drejer sig om naturvejlederens og guidens arbejde i landene. For eksempel har naturvejledere arbejdet i årtier i Island, hvorimod der i Grønland kun har været ansat én naturvejleder, men nu skal der dog ansættes flere. Svalbard har ikke haft naturvejledere, hvis man bruger en bestemt definition på, hvad en naturvejleder er. Men det kan alligevel siges, at naturvejledning og andre dele af naturvejlederens arbejde er blevet praktiseret i alle tre lande, blandt andet af offentligt ansatte, som arbejder med tilsyn og som naturvejledere, eller af kommercielt ansatte guider.

Det er vigtigt at anerkende, at indholdet af naturvejledning og behovet for naturvejledere kan være forskelligt fra land til land. Rapportens formål er derfor at belyse disse forskelle og samtidig fremhæve lighederne, og vise hvorfor og hvordan naturvejledning kan være til gavn for naturen og kulturmiljøet i disse lande.

„Naturen er din arbejdsplads“

„Naturen er din arbejdsplads“ er et udkast til en håndbog, der er udgivet som en slags tillæg til denne rapport. Den handler om brug af formidling og naturfortolkning hos dem, som arbejder med natur- og/eller kulturmiljøvejledning. „Håndbogen“ udgives kun som pdf-fil på www.norden.org. Formålet med håndbogen er at give ideer og inspiration til, hvordan naturvejledning mere synligt kan omfatte det karakteristiske ved Arktis, og at opfordre til formidling om Arktis i lokal naturvejledning. „Håndbogen“ skal også vise, hvordan naturfortolkning kan bruges som redskab i natur- og miljøundervisning til fordel for natur- og kulturmiljøbeskyttelse.

„Håndbogen“ giver nogle eksempler på natur og kulturmiljø i Island, Grønland og Svalbard, som er velegnede til formidling. Desuden peger den på, hvordan områderne kan ses i en sammenhæng, så både formidleren og den, som nyder godt af formidlingen, får et helhedssyn på Arktis–Grønland, Island, Svalbard–og samtidig lærer noget om det land, som vedkommende bor i. God naturvejledning bygger på oplevelser i naturen og sammenhæng til miljøet som helhed. At koble formidling til oplevelser, sanser og til folks egen verden må forventes at give bedre resultat end tørre gentagelser af fakta.

Projektgruppen håber, at „Naturen er din arbejdsplads“ vil inspirere til at, arbejdet med formidlings- og undervisningsmetoder bliver videreført til brug for dem, som arbejder med natur- og/eller kulturmiljøvejledning i Arktis.

Anbefalinger

Indledning

I Grønland er gennemført et pilotprojekt, hvor en naturvejleder blev ansat i tre år. Naturvejlederen gennemførte nogle mindre projekter, hvor hovedvægten lå på projekter for børn og lærere i folkeskolen. Langt hovedparten af de gennemførte projekter var vellykkede, og langt hovedparten af de deltagende børn og lærere var meget tilfredse med projekterne. Specielt vellykkede var de projekter, hvor børnene var fysisk aktive, samtidig med at de fik en viden om naturen, der satte det hele ind i en større sammenhæng. Naturvejlederordningen var så god, at Nuuk Kommune i august 2002 besluttede at videreføre ordningen. I 2006 forventes der at være ansat 7 naturvejledere i Grønland. Målgruppen vil i fremtiden ikke kun være skoleelever, men også den voksne befolkning samt turister.

I Island har erfaringen vist vigtigheden af, at der er mennesker, der arbejder som naturvejledere, og dermed vedligeholder kundskaber og høj faglig viden på området. Det har også vist sig, at naturvejledere spiller en vigtig rolle i naturbeskyttelsen. Det er blevet mere almindeligt, at turistbranchen benytter sig af naturvejledning som en del af sit produkt, ikke

mindst fordi kunderne bliver mere og mere miljøbevidste. Men det er samtidig klart, at hvis mange naturvejledere kun arbejder en del af året, mangler der kontinuitet i deres arbejde. Endvidere mangler ikke mindst mulighed for, at naturvejledere kan undervise eller deltage i undervisning i skolerne, især i folkeskolen.

Erfaringen har endvidere vist, at formidling og positiv interaktion med folk giver størst gevinst, når det gælder naturbeskyttelse. Derfor lægger man stadig større vægt på at formidle og styrke et positivt billede af nationalparker og andre fredede områder. Med et hurtigt stigende antal turister øges behovet for at have naturvejledere året rundt.

Gode erfaringer med „Guide- og turlederopplæring“ på Svalbard taler for, at ordningen bør fortsætte. Enkelte har efterlyst opfølgings- og udbygningsmuligheder for guider, som allerede har gennemgået uddannelsen. Turisterhvervet bør bidrage til, at tilbudet videreudvikles, eventuelt i samarbejde med Sysselmannen (regeringens øverste repræsentant på Svalbard).

I april 2006 åbner besøgscentret „Svalbardporten“ i Longyearbyen. „Svalbardporten“ er et samarbejde mellem Sysselmannen på Svalbard, Svalbard Museum, Norsk Polarinstitut og Svalbard Reiselivsråd og vil omfatte større udstillinger knyttet til natur, kulturmiljø og samfund på Svalbard. Formidling af natur og kulturmiljø står helt centralt i udstillingen, og den skal fungere som „læringscenter“ for både tilreisende og fastboende på Svalbard.

Der er markant forskel på de deltagende landes måde at anvende naturvejledere og/eller naturformidling og naturvejledning. Det gælder både i forhold til formål med naturformidlingen, hvem der er ansvarlig for den, og hvordan den organiseres. Men trods forskellene kan det konstateres, at naturvejledning har mange fælles træk. Projektgruppen har dog ikke kunnet pege på én fælles opfattelse af naturvejledning, men har derimod gennemgået en række tilgange og metoder. Projektgruppen har konkluderet, at naturvejledning blandt andet kan være:

- At være bindeled mellem miljø og mennesker, herunder den lokale befolkning og turister.
- At være bindeled mellem områderne, hvor naturvejlederne arbejder, og de som forvalter områderne, hvor dette hører til arbejdet.
- At formidle viden til lokalbefolkning og turister om naturhistorie, kultur, naturbeskyttelse og bæredygtig udvikling. Endvidere at formidle de lokale befolkningers viden til turister.
- At gøre naturen nærværende for folk og skabe positive erfaringer med naturen gennem naturfortolkning og guidning.
- At beskytte miljøet, naturen og kulturmiljøet.
- At varetage tilsyn og vedligeholdelse, hvor det hører til arbejdet.

Nordisk Ministerråd

Projektgruppen mener, at der er en række områder, hvor der kan arbejdes videre med naturvejledning i arktisk-nordisk sammenhæng. Gruppen anbefaler, at der i nordisk regi bliver lagt særlig vægt på følgende temaer:

- Arktisk naturformidlingsuddannelse og naturvejledning.
- Opbygning af netværk for naturvejledere og naturvejledning samt udvikling af en web-baseret informationskanal for naturvejledning i Arktis.
- Arktisk Naturdag.

Nordisk Ministerråd kan fremme gennemførelsen af disse anbefalinger med blandt andet finansiel og faglig støtte. Arbejdsgruppen for Natur, Friluftsliv og Kulturmiljø, NFK, kan for eksempel støtte ved at koordinere enkelte opgaver eller projekter og oprette netværk på området. NFK kan endvidere nedsætte en projektgruppe, som udarbejder et konkret forslag til indhold og struktur i en Arktisk naturformidlingsuddannelse. Gruppen skal besidde den faglige og pædagogiske viden, der er nødvendig for at kunne udarbejde en brugbar uddannelsesmodel. Ideer om, hvad en fælles uddannelse kan indeholde, beskrives nærmere i bilag I.

Det er vigtigt at oprette en web-baseret informationskanal for naturvejledere i Arktis, hvor nationale erfaringer med naturvejledning og –formidling kan registreres og videreformidles. Det er også vigtigt, at en informationskanal oprettes i et velfungerende organ.

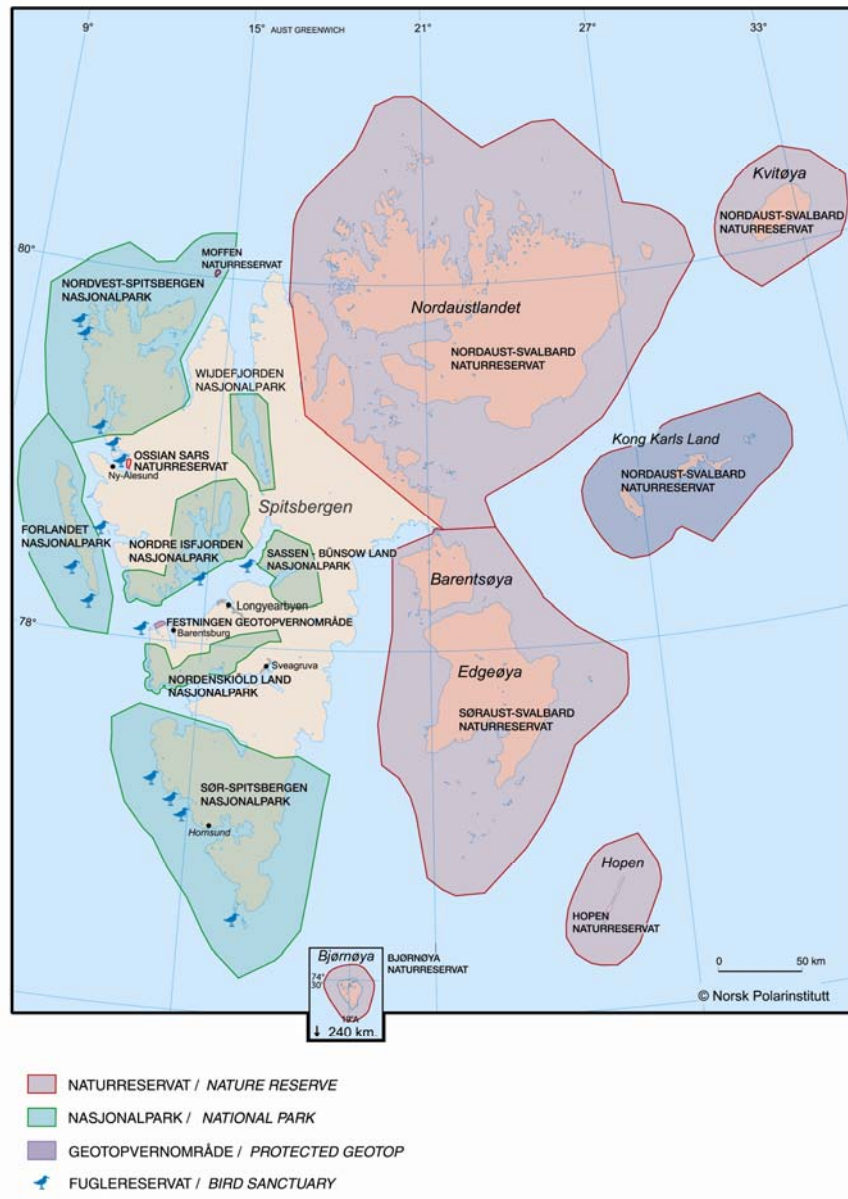
Det anbefales, at det undersøges, om der er mulighed for og vilje til at oprette et permanent forum for arktisk erfaringsudveksling på naturvejledningsområdet. Der kan for eksempel iværksættes et prøveprojekt, hvor der holdes møder eller mindre seminarer, for at undersøge behovet for sådan et permanent forum.

I bilag II er nærmere beskrevet, hvad en Arktisk Naturdag kan indebære. Formålet med en sådan dag kan blandt andet være at synliggøre det økologiske samspil mellem den arktiske region og det tempererede Norden for derigennem at opnå forståelse for de gensidige påvirkninger, der sker. At synliggøre Arktis i Norden og Norden i Arktis.

Andre anbefalinger for Svalbard, Island og Grønland

Svalbard

Det anbefales at videreudvikle „Guide- og turlederopplæringen“ på Svalbard med mulighed for opfølgning og udbygning for guider, som allerede har gennemgået uddannelsen.

Fredede områder på Svalbard

Det anbefales endvidere, at Sysselmannen lægger op til en strategi for yderligere at styrke samarbejdet med det lokale turisterhverv, herunder specielt guider og turledere. Denne gruppe er vigtige som naturvejledere på Svalbard og udgør en ressource for forvaltningen.

Sysselmannens egne inspektioner og feltinspektørene spiller en vigtig rolle for naturvejledningen. Der kan med fordel fokuseres endnu mere på denne opgave i oplæringen af ansatte i forvaltningen.

„Svalbardporten“ vil kunne få en central plads i oplæring af lokale grupper, herunder guider og ansatte i forvaltningen, og den vil således repræsentere en vigtig udvidelse af eksisterende systemer.

Island

Det anbefales, at naturvejledernes uddannelse udvides og styrkes, så de bedre kan varetage deres arbejde. Det er vigtigt, at uddannelsen bliver tilgængelig for alle rundt omkring i landet, og at der bliver flere muligheder for videreuddannelse.

Fredede områder i Island, maj 2006

Det anbefales endvidere, at kommunerne ansætter flere naturvejledere. Nu hvor kommunerne varetager undervisning i grundskolen, har de et stort ansvar for børnenes uddannelse. Naturvejlederne vil kunne spille en stor rolle indenfor naturundervisning og vil også kunne arbejde indenfor kommunernes „grønne“ områder.

Det vil endvidere være en god ide at udvide samarbejdet mellem dem, som varetager naturundervisning og dem, som varetager undervisning i kulturmiljø. Natur og kulturmiljø hører ofte sammen, og det er vigtigt for alle formidlere at have en vis viden om begge dele.

I de sidste år er antallet af heltidsansatte naturvejledere steget i de islandske nationalparker. Stadig flere turister kommer til Island, og stadig flere rejser rundt om vinteren. På visse fredede områder er der konstant trafik året rundt. Dette kræver flere naturvejledere på fuld tid, som også kan varetage opgaver, der ikke er tid til at varetage under højsæsonen om sommeren.

Grønland

Det anbefales, at naturvejlederordningen fortsat suppleres med natur- og miljøundervisning i skolerne, samt at Grønlands Hjemmestyre stadig har en dialog med befolkningen om, hvordan man passer på naturen.

På grund af den korte turistsæson er det i dag kun de færreste turismeaktører, der udelukkende kan leve af turisme i Grønland. Kundegrundlaget udenfor sæsonerne er spinkelt, og udstyr og kompetencer udnyttes derfor ikke optimalt resten af året.

Det anbefales på denne baggrund at tilbyde en række guider og outfittere en uddannelse i naturvejledning, således at deres kompetencer og det eksisterende udstyr kan anvendes til aktiviteter lokalt. Målgrupperne kunne i den forbindelse være skolebørn, førskolebørn, lokale borgere, særlige erhvervsgrupper m.v.

Fredede områder på Grønland

1. Indledning

Nordisk handlingsplan for natur- og kulturmiljøbeskyttelse i Arktis–Grønland, Island og Svalbard (2000–2004) blev publiceret i 1999¹. Den blev udarbejdet efter anmodning fra Arbejdsgruppen for Natur, Friluftsliv og Kulturmiljø, og er tænkt som et redskab til at udmønte målsætningerne i den nordiske miljøstrategi og det arktiske samarbejdsprogram (1996). I handlingsplanen foreslås bl.a. 14 forskellige projekter, hvoraf et er *Naturvejledere/guidere i Arktis*.

Projektets mål i forhold til naturvejledning i Arktis (Grønland, Island og Svalbard) er:

- At fremstille fælles grundmateriale/håndbog for naturvejledere og guider, som arbejder i Arktis.
- At komme med anbefalinger til, hvordan naturvejledere og guider kan være med til „holdningsskabende“ arbejde i forhold til lokalbefolkning og turister.

Den lokale viden overføres til naturvejlederen, Island. Foto: Trausti Baldursson

Projektet skal blandt andet identificere de vigtigste udfordringer, som naturvejledere og guider kan blive udsat for i Arktis. Her tænkes særligt

¹ Nord 1999:25

på naturens og kulturmiljøets sårbarhed og det barske klima. Med et stigende antal turister er det nødvendigt at opnå en fælles nordisk forståelse og udarbejde retningslinier for, hvordan vi ønsker at turister skal opføre sig i Arktis. Dette vil være til nytte for både beskyttelse af natur og kulturmiljø, for turismen som erhverv og for lokalbefolkningen.

Naturvejledning kan være et vigtigt redskab til at nå dette mål, både i form af holdningsskabende undervisningsarbejde samt ved at indføre bestemte arbejdsmetoder og praktiske løsninger, som passer til arktiske forhold.

Naturvejledere arbejder med naturvejledning verden over, men deres arbejde er for det meste knyttet til nationalparker og andre fredede områder. Naturvejledning bør anvendes meget bredere. For at opnå dette kan og bør guider og andre, som arbejder i naturen med turister og lokalbefolkning, spille en stor rolle, og mange gør det allerede nu. Projektgruppen har behandlet naturvejledning i en bred betydning og håber på denne måde at nå de forskellige grupper, som arbejder med naturvejledning i de tre arktiske lande.

Projektet omfatter Grønland, Island og Svalbard men bliver forhåbentlig til nytte for flere, som arbejder under lignende forhold. Projektgruppen har anset det for nødvendigt at definere og forklare begrebet „naturvejleder“ og „guide“, og beskrive de forskellige forhold i de tre lande. Der er særlig redegjort for hvem, som arbejder med naturvejledning. Det er nødvendigt for at kunne beskrive på hvilken måde naturvejledning er til nytte for naturbeskyttelse og beskyttelse af kulturmiljø.

Projektgruppen har også anset det for nødvendigt, at rapporten skal have praktisk betydning for de personer, som arbejder eller vil komme til at arbejde med naturvejledning, hvad enten de er naturvejledere, guider eller noget andet. Det blev besluttet at lægge hovedvægten på formidling. Gruppen delte projektet op i to dele, en almen beskrivelse som nævnt her ovenfor, og en „håndbog“ hvor der er fremhævet nogle karakteristiske træk for natur og kultur i det arktiske område, som kan inddrages i formidling eller naturvejledning. Denne del af projektet følger med rapporten som en specialudgave under navnet „*Naturen er din arbejdsplads—Et udkast til en Håndbog om naturvejledning og formidlingsmetoder for naturvejledere og guider, som arbejder med natur og kulturmiljø i den arktiske del af Norden: Grønland, Island og Svalbard.*“

2. Naturvejledning

Følgende er en kort beskrivelse og definition af naturvejledere, guider og andre, som arbejder med naturvejledning i Island, Grønland og Svalbard, og i nogle lande vi sammenligner os med.

2.1 Naturvejledere

International Ranger Federation (IRF) definerer naturvejleder (ranger) som:

“The person involved in the practical protection and preservation of all aspects of wild areas, historical and cultural sites. Rangers provide recreational opportunities and interpretation of sites while providing links between local communities, protected area and area administration.”

2.1.1. Grønland

I Nuuk, Grønlands hovedstad, blev gennemført et treårigt pilotprojekt fra 1999. Der blev ansat en naturvejleder, som først og fremmest fik til opgave at undervise skolebørn. Projektets mål var, at børnene gennem naturoplevelser og undervisning skulle forstå, hvor vigtig naturen er, og det skulle lede til en forståelse for naturbeskyttelse og bæredygtig udvikling.

„Naturvejledning der medfører, at man får førstehåndserfaring med natur, er derfor en forudsætning for, at man opfatter naturen som noget værdifuldt og bevaringsværdigt. Hvilket igen er en nødvendig forudsætning for at man aktivt vælger en mere bæredygtig livsstil.“

(Naturvejlederordningen i Nuuk Kommunes Statusrapport 1999–2002)

Erfaringerne fra projektet var vældig gode, og naturvejlederen fik forlænget sin ansættelse hos Nuuk kommune frem til efteråret 2003, hvor han selv ønskede at slutte. Han deltog under pilotprojektets forløb i Skov- og Naturstyrelsens naturvejlederuddannelse i Danmark

I 2004 tog Friluftsrådet i Danmark, Kommuneforeningen i Grønland samt Direktoratet for Miljø og Natur initiativ til et projekt, hvor det blev undersøgt, hvorvidt der kan etableres en egentlig naturvejlederordning i Grønland. Målet var således at afklare, hvorvidt der er basis for at ansætte en række naturvejledere rundt omkring i landet.

Der blev afholdt et tredages seminar om den fremtidige naturvejlederordning. Til inspiration for det videre arbejde deltog bl.a. en samisk naturvejleder fra Sverige og to naturvejledere fra Canada.

På baggrund af drøftelserne på seminariet blev der i 2004 udarbejdet en rapport, der indeholder en række anbefalinger. Blandt anbefalingerne skal følgende fremhæves:

Naturvejlederen viser rundt ved Ilulissat Isfjord, Grønland. Foto: Bjarne Petersen.

- Der bør ansættes naturvejledere i en række kommuner, som kan formidle viden om natur, miljø- og kulturelle emner.
- Der oprettes et nationalt Naturvejlederudvalg, som kan koordinere naturvejlederordningen.
- Naturvejlederordningen får eget navn og logo.
- Målgruppen for naturvejledernes arbejde bør primært være børn og den lokale befolkning, men turister kan også være en målgruppe.
- Der bør i hver kommune etableres en lokal styregruppe, der kan give inspiration og støtte til naturvejlederen.
- Det vil være relevant, at de kommende naturvejledere lokalt træner „mini-naturvejledere“ eller naturvejlederassistenter.
- Der bør tilrettelægges et uddannelsesprogram for de kommende naturvejledere, hvor formidling er i centrum.

I 2006 vil der være ansat naturvejledere i følgende kommuner: Upernavik, Ilulissat, Sisimiut, Nuuk, Qaqortoq, Narsaq samt Nanortalik.

I Grønlands formålsparagraf for Grønlands Naturvejledere definerer man en naturvejleders opgave på følgende måde:

„At formidle viden om samspillet mellem menneske og natur med udgangspunkt i den grønlandske natur“.

Naturvejlederen forklarer og giver viden om:

- At mennesket er en del af naturen og påvirker naturen
- At naturen skal beskyttes for at vi fortsat skal kunne udnytte den
- At skrevne og uskrevne regler og værdier om aktiviteter i naturen må respekteres
- At bæredygtighed begynder lokalt og har et bredere og globalt perspektiv.

2.1.2. Island

I Island er det først og fremmest naturvejledere, som i de sidste årtier har arbejdet med naturvejledning. Beskyttelse af natur og kulturmiljø har været hovedformålet. Men en del guider har også udøvet naturvejledning som en del af deres arbejde, afhængigt af hvor de har arbejdet.

Naturvejlederens rolle har udviklet sig siden den første naturvejleder blev ansat i Skaftafell nationalpark for 30 år siden. Den har ændret sig fra tilsyns- og kontrolrollen til formidlerens rolle, hvor naturvejlederen formidler information, viden, erfaringer og følelser.

Naturvejledere hos Miljøstyrelsen arbejder efter Naturbeskyttelsesloven nr. 44/1999 og et tilknyttet reglement². I reglementet siges: „Naturvejledernes rolle indebærer at kontrollere at naturbeskyttelsesloven og regler om fredning følges, at formidle information og viden om de fredede områders natur og historie, og at varetage den daglige drift og vedligeholdelse.“ Naturvejledere i Þingvellir nationalpark arbejder efter naturbeskyttelsesloven og lov om Þingvellir nr. 47/2004.

Man kan sige, at citatet fra reglementet ganske godt beskriver naturvejlederens mangesidige rolle. Hvor stor vægt, der lægges på de forskellige arbejdsopgaver, afhænger af, hvor de arbejder

I nationalparkerne lægges der størst vægt på at naturvejlederne først og fremmest varetager undervisning i naturrum³ og gennem organiserede undervisningsprogrammer og gæstemodtagelse⁴. Andre ansatte varetager vedligeholdelse, rengøring mm.

De unge føler hvordan det er at gå på grus i skindsko fra gammel tid. Island. Foto: Umhverfisstofnun.

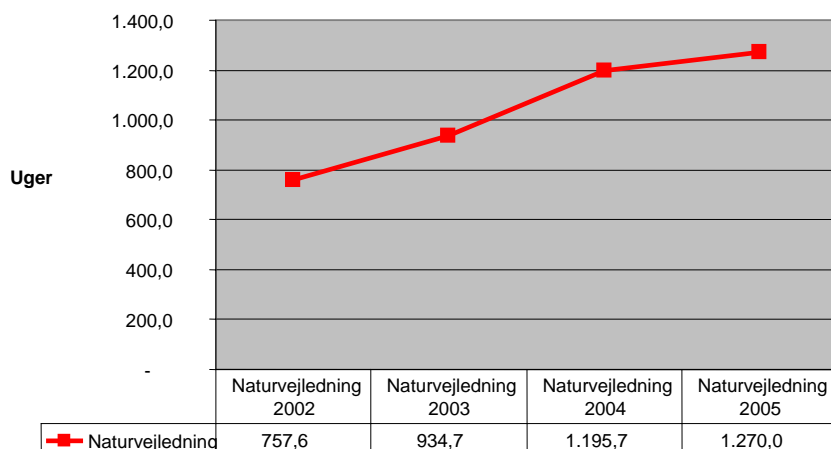
² Reglement nr. 61/1990

³ Visitor center

⁴ Børn og voksne

Andre fredede områder har normalt færre ansatte, og ind imellem arbejder naturvejlederen alene. Når naturvejlederen skal varetage tilsyn, kontrol, vedligeholdelse mv., bliver der ikke megen tid tilovers til undervisning.

Antal arbejdsuger i fredede områder i Island, naturvejledere og andre tilknyttet til naturvejledning.

Umhverfisstofnun - 2002–2005

At formidle er altid en stor del af naturvejlederens arbejde, og selvom det ikke sker gennem organiseret undervisning, så sker det gennem andre arbejdsopgaver. Dette baseres på et af naturfortolkningens principper—at viden om naturen leder til respekt, som så leder til naturbeskyttelse (god opførsel i naturen).

Ved al undervisning skal naturvejlederen anvende naturfortolkning og de metoder, som knytter sig hertil. Metoderne omfatter „person til person“-undervisning samt vandreture, undervisning i naturrum, børnetimer og også anden undervisning gennem tekst eller på skilte. Naturfortolkningens mål er, at folk nyder at være ude i naturen og gennem egne oplevelser får viden om naturen.

Naturvejledere i Island har også en vigtig rolle, når det gælder sikkerhedsspørgsmål i de fredede områder. De er ofte de første som kontaktes, hvis der sker en ulykke, nogen savnes, skades eller bliver dårligt behandlet⁵. Det er derfor vigtigt, at naturvejlederen kender sit område godt, har lært førstehjælp, kan omgås med folk og kan lede et gruppearbejde.

Naturvejledere hos Miljøstyrelsen skal have gennemgået et ca.120 timers naturvejlederkursus.

På museer og på særlige fredede arkæologiske eller kulturhistoriske steder arbejder folk med en relevant akademisk uddannelse eller interesse

⁵ For eksempel, hvis børn bliver dårligt behandlet

og erfaring. I 2004 startede universitetet på Hólar⁶ en ny uddannelse for disse „kulturvejledere“⁷. Den har en del til fælles med naturvejlederuddannelsen men rettes mod arkæologiske og kulturhistoriske fortidsminder. Det er meningen, at kulturvejledere skal arbejde på museer og andre steder, hvor fortidsminderne findes.⁸

2.1.3. Svalbard

På Svalbard er der ikke ansat naturvejledere i den form man forbinder med titlen i for eksempel Island og Grønland. Naturvejledning indgår imidlertid som en vigtig opgave bl.a. hos Sysselmannen på Svalbard (regeringens øverste repræsentant), som har ansvaret for forvaltningen på øgruppen. Naturvejledning er også en vigtig del af oplevelsesprodukterne i turisterhvervet, og guider og turledere fremstår i den forbindelse som naturvejledere.

Sysselmannen

Som en del af forvaltningsopgaverne har Sysselmannen ansvaret for inspektioner på øgruppen, såvel sommer som vinter. Udover kontinuerlige inspektioner og kontrol er der også etableret en fast feltinspektørvirksomhed. I perioden fra Sankt Hans til midten af august er tre feltinspektørhold udstationeret forskellige steder på øgruppen. Formålet er opsyn med turisme, natur og fortidsminder, informationsvirksomhed samt gennemførelse af forskellige naturfaglige opgaver. Feltholdene er tværfagligt sammensat med én tjenestemand med politifaglig baggrund og én med naturfaglig baggrund.

Sysselmannen skal udøve kontrollerende virksomhed, men vigtige opgaver er knyttet til information og vejledning. Gennem information er det et mål at øge viden om og respekt for Svalbards miljø og miljøbestemmelser. Inspektørerne har også fokus på, at færdslen foregår på en sikkerhedsmæssig forsvarlig måde.

2.1.4. Andre lande

For at få et bedre billede af naturvejledning kan man se på, hvordan naturvejledning har udviklet sig i andre lande. USA har en lang tradition, når det gælder naturbeskyttelse og naturvejledning, og Skottland ligner de nordiske lande på mange måder og ligger samtidig geografisk i nærheden.

⁶ www.holar.is

⁷ Se nærmere i kapitlet om uddannelse

⁸ Se nærmere i kapitlet om naturvejledernes uddannelse

USA

Naturvejledernes historie går tilbage til USA. Der blev de første nationalparker etableret efter midten af attenhundredetallet, og de første naturvejledere blev ansat før år 1900.

Naturvejledere (park rangers) i USA arbejder i nationalparker og andre områder, som er fredede eller opfattes som specielle på grund af natur, kultur eller friluftaktiviteter. Naturvejledernes arbejde varierer, nogle har en politirole, andre har undervisning som den vigtigste opgave, og nogle varetager først og fremmest vedligeholdelse og tilsyn⁹.

*Rangers, Grønland.
Foto: Bjarne Petersen*

Undervisningsmetoden er naturfortolkning, som stammer fra USA.

Canada

I Canada er naturvejledernes (Park wardens) arbejde alsidigt¹⁰. Det kan inddeles i fire hovedgrupper:

1. Heritage resource management
2. Visitor risk management/public safety
3. Environmental management
4. Law enforcement

Naturvejledere skal have en universitetsuddannelse inden for „resource conservation“, have en god fysik og kunne rejse og arbejde under forskellige forhold. De skal også have et gyldigt kørekort, have taget kursus i førstehjælp og et våbenkursus. En gang om året holder Parks Canada optagelsesprøve og de, som består, skal på et 11-ugers kursus, inden de begynder at arbejde som naturvejledere.

Skotland

Naturvejledere i Skotland arbejder for staten, kommuner, forskellige organisationer og fonde mm. De tager sig af fredede områder og populære

⁹ Duties: Park Rangers supervise, manage and perform work in the conservation and use of resources in national parks and other federally-managed areas. Park Rangers carry out various tasks associated with forest or structural fire control; protection of property; gathering and dissemination of natural, historical, or scientific information; development of interpretive material for the natural, historical, or cultural features of an era; demonstration of folk art and crafts; enforcement of laws and regulations; investigation of violations, complaints, trespass/encroachment, and accidents; search and rescue; and management of historical, cultural, and natural resources, such as wildlife, forests, lakeshores, seashores, historic buildings, battlefields, archaeological properties, and recreation areas. They also operate campgrounds, including such tasks as assigning sites, replenishing firewood, performing safety inspections, providing information to visitors, and leading guided tours. Differences in the exact nature of duties depend on the grade of position, the site's size and specific needs.

(fra naturvejledernes hjemmeside)

¹⁰ www.parkscanada.ca

friluftsområder. Det indebærer tilsyn med trafik, stier og skilte, undervisning, naturovervågning, vedligeholdelse af naturrum mm. De samarbejder med forskellige parter for blandt andet at bevare biologisk mangfoldighed¹¹.

I Skotland arbejder naturvejledere meget med skolebørn og andre sociale grupper i samarbejde med de lokale myndigheder. De kommer på skolerne og forbereder børnene før de tager på udflugt til skoven eller stranden, hvor de så modtages af naturvejlederen. De samarbejder gerne med biblioteker, kunstsoler, alderdomshjem m.fl.

I Skotland er det ikke nødvendigt at gå på naturvejlederkursus, men mange gør det alligevel. Der kan vælges mellem mange kortere kurser, som normalt følges i arbejdstiden og betales af arbejdsgiveren.

Danmark

I Danmark er naturvejlederen først og fremmest en formidler, som videregiver sin viden om naturen til befolkningen. Det kan foregå på utallige måder, men den mest almindelige måde er at tage grupper af interesserede, som hver især har vidt forskellig baggrund og viden, med på ture ud i naturen. Den pædagogiske opgave er at bibringe viden og at gøre deltagerne aktive og opmærksomme i naturen. Foruden den aktive formidling i skov, klit, på strandeng, hede, ved søer og andre naturlokaliteter samt i byen holder naturvejlederen foredrag, udarbejder informationsmateriale, laver udstillingsopgaver, rådgiver og afholder kurser.

Naturvejlederen i Danmark kan også have praktisk undersøgelses- og forsøgsarbejde.

I Danmark er det bl.a. Skov- og Naturstyrelsen, der beskæftiger naturvejledere. Det kan også være amter (som nedlægges 1.1.2007) og kommuner, naturskoler, museer og interesseorganisationer som fx Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Danmarks Jægerforbund, Friluftsrådet og Dansk Skovbrug.

Det er Skovskolen, som gennemfører en naturvejlederuddannelse, som tilbydes allerede ansatte naturvejledere. Uddannelsen veksler mellem kurser og studieperioder over en periode på 20 måneder. I perioderne mellem kurserne passer man sit arbejde, men udarbejder samtidig individuelle studieopgaver. Uddannelsen sigter helt overvejende på at opøve de formidlingsmæssige og pædagogiske sider hos kursisterne og er altså ikke naturfaglig.

På hjemmesiden for Naturvejlederforeningen i Danmark findes en definition på begrebet naturvejledning:

„Naturvejledning er en helhedsbeskrivelse og en forklaring af et landskabs eller et områdes karakteristiske elementer og sammenhænge, der gennem direkte oplevelser fører til opdagelse af, kendskab til, viden om, forståelse, respekt og omsorg for naturen og miljøet.

¹¹ for eksempel planter de „vilde“ blomster til sommerfugle og bygger specielle huse til flagermus

Formålet er at formidle:

- at naturen er en helhed af landskab, hav, klima, planter, dyr, historie og kultur, som mennesket indgår i, er afhængig af og påvirker
- at naturen både skal beskyttes og benyttes
- om naturgrundlaget, om erhvervene og friluftslivet i området
- om de skrevne og uskrevne regler for færdsel og ophold i det åbne land
- om danske og globale miljøforhold og medvirken til en bæredygtig livsstil
- om naturen i byen og sammenhænge mellem bylivet og miljøet“

Sverige

I det nordlige Sverige (som er en del af Arktis) findes mange fredede områder, og her arbejder naturvejledere. Deres rolle er alsidig og varierer fra område til område.

Västerbottens länsstyrelses hjemmeside har følgende eksempel på naturvejledernes beskyttelses- og forvaltningsopgaver¹²:

Stort set synes fokus mere at være på naturopgaver end på undervisning. På Norrbottens Länsstyrelses hjemmeside¹³ annonceres efter naturvejledere (juni 2004), og deres hovedopgaver omtales som tilsyn, miljøovervågning samt beskyttelse og pleje af statens anlæg. Der nævnes ikke specielt en naturvejlederuddannelse, men der stilles forskellige krav til uddannelse og erfaringer. Der kræves således en passende uddannelse, helst en relevant akademisk eksamen. Rigtig god fysik og erfaring med feltarbejde, helst i fjeldmiljø, er meriterende. Godt edb-kendskab og kørekort er et krav.

2.2 Guider

Den europæiske turistguideorganisation, FEG¹⁴, definerer en guide og dennes rolle:

„The Tourist Guide is the person who possesses an area-specific Tourist guide qualification issued and/or recognized by the appropriate public authority in the country concerned. The role of the Tourist Guide is to guide groups or individual visitors from abroad or the home country, in the language/s of their choice, interpreting the natural and cultural heritage of the area of qualification.“¹⁵

2.2.1. Grønland

Outfittere / guider

Siden 1994 har Grønland uddannet en række naturguider, der autoriseres under betegnelsen Greenland Outfitter. Outfittere arbejder med guidning

¹² www.ac.lst.se

¹³ www.bd.lst.se

¹⁴ European Federation of Tourist Guides Associations

¹⁵ www.touristguides-europe.org

af enkeltpersoner og grupper på sejlads eller i fjeldet. Outfittere er oftest selvstændige og driver små virksomheder med mellem 1–3 ansatte. Outfittere udbyder en lang række naturrelaterede produkter såsom vandring, hundslædeekspeditioner og -ture, klatring, kajaksejlads, lystfiskeri, trofæjagt m.m. Et væsentligt element i stort set alle outfitterprodukter er

kultur- og naturformidling og –fortolkning.

130 børn fra Kangillinnuit vil ha' sælkød. Foto Bjarne Petersen

Greenland Outfitters skal for at blive autoriseret have et stort lokalkendskab, herunder et indgående kendskab til den natur og de faktorer, der direkte berører deres produkter, og som indgår naturligt i formidlingen/guidningen. I outfittermanualen står der bl.a. om outfittere, at de skal:

Have en god indsigt og viden om lokale forhold og Grønland

En del af turistens oplevelse består i at lære noget om Grønland. En stor lokal viden og viden om forholdene generelt i Grønland er af stor værdi. Herunder viden om naturen, flora og fauna. Som outfitter vil det ofte være dine personlige oplevelser turisten vil være interesseret i.

(Outfittermanual 2004)

Sikkerhed er også højt prioriteret indenfor outfitterordningen, hvor der fra 2005 stilles krav om, at alle autoriserede outfittere har gennemgået og bestået et kursus i arktisk førstehjælp.

Endelig er en af de grundliggende ideer i outfitterordningen, at outfittere skal have en grøn profil. De skal være bevidste om at mindske forurening af naturen og aktivt indsamle synligt affald, når de færdes i fjeldet.

2.2.2. Island

De fleste guider i Island arbejder kun (som guider) om sommeren. Nogle få har guidning som hovedarbejde. For at blive medlem af guidernes forening¹⁶ skal man have gået på guideuddannelsen¹⁷.

Der kan være stor forskel på de enkelte guides arbejde i Island, afhængig af dels den type rejser, som de er guider for, dels hvem de arbejder for. For visse guider er naturvejledning en selvfølgelig del af arbejdet, men for andre er det slet ikke tilfældet. Naturen, kulturen og historien er det, som trækker de fleste turister til Island fra udlandet¹⁸, og guiderne må være forberedte på at kunne fortælle om disse emner. Nogle få rejseoperatører arbejder med økoturisme og følger retningslinier som for eksempel. WWF's retningslinier for turisme i Arktis.

2.2.3. Svalbard

Guider og turledere

Der er politisk lagt op til, at mest muligt af turismen på Svalbard bør foregå i organiserede former af sikkerheds- og miljømæssige grunde. De ydre rammebetingelser med manglende veje, arktisk klima, en række sikkerhedsmæssige risici som gletschere, havis, isbjørne m.m. gør, at tærsklen for at rejse ud på egen hånd er relativt høj. Dette er medvirkende til, at de allerfleste tilrejsende vælger organiserede ture fremfor at tage ud på egen hånd. De fleste af aktiviteterne foregår i små grupper, hvilket giver en tæt kontakt mellem guiderne og gæsterne.

De fleste aktiviteter på Svalbard er naturrelaterede og knyttet til virksomhed udenfor beboede områder. Som oftest er aktiviteterne af en sådan art,

Rundt på Svalbard er der tusindvis af kulturminde. Hytte ved Treskelen–Hornsund. Foto: Frigg Jørgensen

at guidens rolle vil være afgørende for gæstens oplevelse af aktiviteten. Guiden er derfor det vigtigste produktelement i de fleste af Svalbards aktiviteter. Guidernes holdninger og handlinger vil være afgørende for den formidling de yder overfor de turister, som de har med på tur.

¹⁶ Félag leiðsögumanna, www.touristguide.is

¹⁷ Leiðsöguskólinn, www.mk.is

¹⁸ www.icetourist.is

Guiderne bidrager aktivt til at nå målsætningerne om, at rejseaktivitet og -udvikling sker i tråd med overordnede målsætninger for miljø og på en sikkerhedsmæssig forsvarlig måde.

Mange af de guider, som arbejder i turisterhvervet på Svalbard, har en længerevarende uddannelse indenfor naturfaglige studieretninger eller en uddannelse som naturvejleder og betydelig erfaring fra færdsel i felten. Mange af dem, som ikke har en længerevarende uddannelse indenfor disse studieretninger, kompenserer med lang erfaring eller anden relevant praksis.

2.3 Naturvejledning er...

Sammenfatning

Her følger en sammenfatning af, hvad projektgruppen mener er fælles for dem, som har naturvejledning som en del af deres arbejde i Arktis.

En naturvejleder er: En person, som er uddannet som naturvejleder, er offentligt eller privat ansat som naturvejleder, og har naturbeskyttelse og/eller beskyttelse af kulturmiljø som hovedformål og udgangspunkt for sit arbejde.

En guide er (herunder outfittere i Grønland): En person, som er uddannet som guide, eller har en speciel viden, som gør vedkommende kvalificeret som guide. Guidens arbejde er oftest en del af en kommerciel virksomhed indenfor turisterhvervet med information som hovedformål, hvor naturvejledning kan være en del af arbejdet.

Arbejdsgruppen har konstateret, at der er markante forskelle i de deltagende landes organisering af naturformidling og -vejledning. Disse forskelle, både i forhold til formål med naturformidlingen, hvem der er ansvarlig for den, og hvordan den organiseres, betyder, at det ikke er muligt at give et enkelt billede af, hvad begreberne betyder, og hvordan de bør implementeres. Arbejdsgruppen har derfor ikke kunnet pege på *én* fælles opfattelse af naturvejledning, men har synliggjort en række tilgange og metoder. Naturvejledning kan blandt andet være:

- At være bindeled mellem miljø og mennesker, herunder den lokale befolkning og turister.
- At være bindeled mellem områderne, hvor naturvejlederne arbejder, og de som forvalter områderne, hvor dette hører til arbejdet.
- At formidle viden til lokalbefolkning og turister om naturhistorie, kultur, naturbeskyttelse og bæredygtig udvikling. Endvidere at formidle de lokale befolkningers viden til turister.
- At gøre naturen nærværende for folk og skabe positive erfaringer med naturen gennem naturfortolkning og guidning.
- At beskytte miljøet, naturen og kulturmiljøet
- At varetage tilsyn og vedligeholdelse, hvor det hører med til arbejdet.

Arbejdsgruppen kan på denne baggrund konkludere, at opretholdelse og etablering af netværk og erfaringsfora, hvor vidt forskellige ordninger præsenteres med fokus på både succeser og fejl, er helt centralt i forhold til et generelt kvalitetsløft af de nationale ordninger og en stadig udvikling af metoder og processer.

2.4 Social og kulturel status for naturvejledere og guider

2.4.1. Grønland

I Grønland er der en lang tradition for formidling af viden om naturen fra generation til generation. Viden om vejret, fangstdyrenes bevægelser og planternes nytteværdi var livsnødvendige i et jægersamfund. Denne tradition holdes mange steder nu kun delvist i hævd, da den i høj grad er knyttet til fangererhvervet. Det er dog stadig udbredt, at unge oplæres i jagt, sejlads og fiskeri af erfarne slægtninge eller venner.

En grønlandsk naturvejleder bør både være lokalt respekteret for sin viden om lokalområdet, og også have indsigt i den biologiske viden, der fortæller om de større internationale sammenhænge og problemstillinger. For at naturvejledning kan opnå en høj social og kulturel status er det væsentligt, at naturvejlederen kan kombinere den lokale viden med den globale viden og vægte de to videnstyper i forhold til den målgruppe, der skal nås. Hvis dette ikke gøres, risikerer naturvejlederen at virke utroværdig.

2.4.2. Island

De fleste, som arbejder som naturvejledere eller guider i Island, har taget en uddannelse som nævnt ovenfor. Hos Miljøstyrelsen er det for eksempel sådan, at de, som har taget en naturvejlederuddannelse, har første ret til at arbejde i fredede områder. Det er vigtigt at de, som arbejder med naturvejledning, er gode til sprog og har en virkelig god viden om naturen og historie. Naturvejlederkurset er på omkring 120 timer, hvor den største vægt lægges på undervisning og naturfortolkning. Guidekurset varer to terminer på aftenskole¹⁹.

Naturvejlederjobbet har hidtil mest været et sommerjob. De sidste år er antallet af helårsansatte naturvejledere øget i nationalparkerne, og sandsynligvis vil de blive endnu flere. Guider arbejder også mest i sommertiden, men eftersom flere turister kommer om vinteren, bliver det muligt for guiderne at arbejde på fuldtid.

Da de fleste kun arbejder deltid eller en del af året, har erhvervsgruppen guider og naturvejledere ikke en stærk stilling i samfundet. Derimod er de respekterede for deres viden og kompetence i deres arbejde.

¹⁹ 37 framhaldsskólæiningar

Naturvejlederens arbejdsplads, Hornvík, Island. Foto: Trausti Baldursson

2.4.3. Svalbard

Udviklingen af et lokalt etableret turisterhverv startede i slutningen af 1980-erne. I begyndelsen var der stor skepsis overfor denne udvikling blandt lokalbefolkningen, som indtil da opfattede Longyearbyen som company town, hvor minedrift var det eneste større erhverv. Efterhånden som turisterhvervet har udviklet sig, den politiske fokusering er blevet større og den positive effekt på indtægtsgrundlaget i lokalsamfundet er blevet synlig, har også lokalbefolkningens holdning til turisme generelt ændret sig til det mere positive.

Turisterhvervet og myndighederne har sat mere og mere fokus på kompetence og kvalitet, og kravene til guiderne er blevet større. Efterhånden er det blevet mere og mere almindeligt på Svalbard at ansætte guider, som i forvejen har udviklet kompetencer af betydning for guidejobbet, enten gennem faglig uddannelse eller erfaring.

Guidene har som gruppe høj kompetence. Mange af dem indgår som ressourcepersoner i forbindelse med eftersøgnings- og redningsarbejde på Svalbard. De har, også som gruppe, oparbejdet en stor grad af felterfaring og lokalkendskab, og mange af dem har i dag en meget høj status i lokalsamfundet.

3. Naturvejledning i Arktis– Baggrund.

3.1 Grønland–Lovgivning og forvaltning

Lovgivning

I Grønland findes der ingen regler om, at der *skal* ansættes naturvejledere, ej heller regler der regulerer, hvilke opgaver en naturvejleder har. Derimod findes der retningslinier for, hvorledes naturvejlederen skal arbejde. Man kan sige, at der her er skabt en særlig grønlandsk model. Disse retningslinier findes primært i den tidligere nævnte rapport om naturvejledning i Grønland.

Der er også et ganske omfattende regelsæt om beskyttelse og udnyttelse af faunaen, floraen og vildmarken i Grønland. Reglerne har direkte og indirekte betydning for naturvejledningen i Grønland, uanset om vejledningen kommer fra en naturvejleder, en turistoperatør eller fra en helt tredje side. Det er nødvendigt at kende denne lovgivning, når der vejledes om naturen, uanset om vejledningen er rettet til skolebørn, den lokale befolkning eller turister.

Flere centrale bestemmelser inden for miljø- og naturbeskyttelsesområdet vedrører naturvejlederens arbejde.

Herudover er der en række bekendtgørelser, som regulerer beskyttelsen og udnyttelsen af dyr og planter, og bekendtgørelser for færdsel og anden udnyttelse af vildmarken. For de fredede områder i Grønland er der udarbejdet specifikke bekendtgørelser for hvert enkelt område.

Forvaltning

Forvaltningen af miljø- og naturbeskyttelsesforhold varetages af Direktoratet for Miljø og Natur og Direktoratet for Fiskeri og Fangst, for eksempel arealfredninger og artfredninger i Grønlands Hjemmestyre. Herudover har kommunerne en række ansvarsopgaver indenfor miljøområdet, bl.a. affaldshåndteringen.

I dag er det Grønlands Hjemmestyre, der varetager forvaltningen af de levende ressourcer, men i disse år er der stigende interesse for at overlade forvaltningen til landets kommuner. I de kommende år vil Grønlands Hjemmestyre derfor analysere i hvilket omfang, det er muligt at delegeres ansvaret for forvaltningen til landets kommuner.

Forvaltningen af fortidsminder forvaltes af Direktoratet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke i Grønlands Hjemmestyre med rådgivning fra Grønlands Nationalmuseum.

Nuuk Kommune har været arbejdsgiver for naturvejlederen i Nuuk. Til støtte for Nuuk Kommune og naturvejlederen har der været nedsat en styregruppe med repræsentanter fra bl.a. Friluftsrådet i Danmark, Greenland Tourism, Grønlands Seminarium og Direktoratet for Miljø og Natur.

I Grønland findes der et Search and Rescue (SAR) beredskab. Beredskabet aktiveres enten via radionødkanal eller det generelle nødopkald 112, der er direkte opkald til politi, læge og brandvæsen. SAR-beredskabet opererer i hele Grønland. Ved færdsel på Indlandsisen skal der sædvanligvis tegnes en særlig forsikring, der dækker udgifter til en eventuel redningsaktion. Det er typisk guiden, ekspeditionslederen el.lign., der er sikkerhedsansvarlig. Alle professionelle ekspeditionsledere har gennemgået førstehjælpskurser, og de fleste har stort kendskab til arktisk førstehjælp.

3.2 Island–Lovgivning og forvaltning

Lovgivning

Naturbeskyttelsesloven nr. 44/1999 handler bl.a. om, hvordan fredede områder skal forvaltes. Det fremgår, at naturvejledere skal arbejde i fredede områder, og at deres rolle blandt andet er at udøve tilsyn og undervisning. I reglement nr. 61/1990 beskrives naturvejlederens arbejdsopgaver og uddannelse nærmere.

Beskyttelse og pleje af fortidsminder behandles i lov om nationale mindesmærker nr. 107/2001.

Hvad er det ? Fiskehytte til at gemme fisk, bosted til irske munke eller måske kulturlava, ingen ved i dag. Foto: Umhverfisstofnun.

Naturvejledere hos Miljøstyrelsen²⁰ arbejder efter instruktioner, som de får ved begyndelsen af deres arbejdsperiode. I disse instruktioner er reglementet uddybet nærmere for det område, hvor naturvejlederen kommer til at arbejde. Desuden er der udarbejdet specifikke bekendtgørelser for hvert enkelt fredet område.

En del af naturvejlederens arbejde er at kontrollere, om love og regler overholdes. Det handler først og fremmest om Naturbeskyttelsesloven, for eksempel regler om bilkørsel udenfor veje, og andre regler om allemandsretten samt regler om adfærd i det fredede område.

I nationalparken på Þingvellir, som også er verdensarvsområde, arbejder ca. tredjedelen af Islands naturvejledere. Þingvellir er fredet i henhold til lov og hører direkte under Althing og statsministeren. Althing vælger en komité, Þingvallanefnd, som udgør parkens bestyrelse.

Om guider siges der ikke meget i de islandske love, men guiderne skal naturligvis overholde gældende love om adfærd i naturen – ikke mindst i fredede områder. Reglement nr 175/1983²¹ handler om guider fra udenlandske virksomheder og reglement nr. 130/1981 om uddannelse for guider. Der findes en guideskole²².

Der er udarbejdet et reglement om aktivitetsturisme²³, og det vil formentlig træde i kraft i 2005²⁴. Heraf fremgår bl.a. hvilke krav en guide for denne slags ture skal opfylde.

Hverken naturvejleder eller guide er et lovbeskyttet erhverv i Island.

Der findes en række andre love, som kan have betydning for både guider og naturvejledere som for eksempel loven om beskyttelse, fredning og jagt af vilde fugle og pattedyr nr. 64/1994.

Forvaltning

Miljødepartementet har det overordnede ansvar for miljøspørgsmål i Island, bl.a. beskyttelse af natur, friluftsliv og i nogen grad fortidsminder, planlægning og byggeri samt „landmåling“. Endvidere varetager departementet frednings- og dyrkningsvirksomhed indenfor vegetations- og skovbeskyttelse i samarbejde med landbrugsdepartementet. Miljødepartementet er den højeste myndighed inden for både miljøovervågning og en del grundforskning inden for naturforskningen.

Under miljødepartementet hører følgende institutioner:

- Umhverfisstofnun (Miljøstyrelsen)
- Náttúrufræðistofnun Íslands (Naturhistorisk Institut)
- Skipulagsstofnun (Statens Planstyrelse)
- RAMÝ (Forskningsstationen ved Mývatn)
- Veðurstofa Íslands (Islands Meteorologiske Institut)

²⁰ Umhverfisstofnun www.ust.is

²¹ Om tilsyn med organiserede grupperejser fra udlandet

²² Se www.mk.is

²³ Activity tourism

²⁴ www.saf.is

- Landmælingar Íslands (Kort- og Matrikelstyrelsen)
- Brunamálastofnun (Islands Brandvæsen)
- Stofnun Vilhjálms Stefánssonar (Vilhjálmur Stefánsson Institut)
- Úrvinnslusjóður (Genbrugsfonden)

Næsten alle Islands naturvejledere er ansat i Miljøstyrelsen eller Þingvellir nationalpark.

Miljøstyrelsen skal bl.a. føre tilsyn med at naturbeskyttelsesloven overholdes og være rådgivende for miljøministeren. Blandt Miljøstyrelsens opgaver er endvidere forvaltning af nationalparker og fredede områder, at stå for naturundervisning på fredede områder og undervisning om naturbeskyttelse i forhold til offentligheden. Desuden hører dyrebekyttelse, jagt, forureningsspørgsmål og levnedsmiddeltilsyn under Miljøstyrelsen.

Kommunerne er blevet stadig mere aktive, når det gælder beskyttelse af natur og kulturmiljø. Blandt andet er kommuner begyndt at overtage forvaltningen af fredede områder,²⁵ udover de fredede rekreative områder, som de allerede forvalter og nogle kommuner har ansat naturvejledere til afgrænsede projekter²⁶.

Kultur- og undervisningsdepartementet har det overordnede ansvar for museerne. Nationalmuseet (Þjóðminjasafnið), statens arkæologibeskyttelse (Fornleifavernd ríkisins) og arkæologisk udvalg (fornleifanefnd), har ansvaret for registrering, fredning og undersøgelse af fortidsminder og fredede bygninger samt „restaurering“ af gamle bygninger, som hører under museet.

Redningsaktioner i Island hører under Justitsministeriet og dets institutioner, blandt andet politiet og kystbevogtningen (Landhelgisgæslan). Men en stor del af arbejdet bliver udført af frivillige redningskorps rundt omkring i landet (i alle større byer), og de hører efterhånden alle under Landsbjörg, som er en paraplyorganisation. Hvis det ønskes, kan der i hele landet tilkaldes politi, læger og redningsselskab til det berørte distrikt fra telefonnummeret 112.

3.3 Svalbard–Lovgivning og forvaltning

Lovgivning

På Svalbard er der ingen lovgivning, som regulerer naturvejledere. Derimod findes der en række love, som de, der udfører en form for naturvejledning,²⁷ skal tage hensyn til.

Norske myndigheder har sat som mål, at Svalbard skal være et af de bedst forvaltede vildmarksområder i verden. For at nå dette mål, er der

²⁵ Isafjardarbær kommune har overtaget driften af Hornstrandir naturreservat

²⁶ For eksempel har Hafnarfjörður kommune ansat naturvejledere i et fuglereservat

²⁷ Særlig Sysselmannens feltinspektører og turisterhvervets guider

blandt andet indført en omfattende lovgivning, som skal beskytte naturmiljøet, kulturmiljøet og vildmarks karakteren på Svalbard.

Helt central er Svalbardmiljøloven af 15. juni 2001, som har til formål at opretholde en tilnærmelsesvis uberørt vildmark, landskabslementer, flora, fauna og kulturmiljø. Indenfor denne ramme giver loven mulighed for miljøforsvarlig bebyggelse (beboelse), forskning og erhverv. Svalbardmiljøloven hjemler oprettelsen af forskellige typer „verneområder“. I disse områder kan færdsel reguleres særskilt eller forbydes. Loven har også regler om beskyttelse af flora og fauna, kulturmiljø, forurening og affald, ikke-motoriseret færdsel, færdsel med motorkøretøj (snescooter, båd, luftfartøj), hytter og lejrophold i terrænet.

Der findes ingen specielle love for turistguider eller deres uddannelse. I flere Stortingsmeldinger er der blevet peget på, at der er behov for kvalitetssikring og øget kompetence i turisterhvervet²⁸.

*Over 60 % af Svalbard er dækket med sne og af gletchere året rundt.
Foto: Frigg Jørgensen*

I 1998 blev der etableret en „guide- og turlederopplæring“ på Svalbard i regi af Svalbard Reiselivsråd. I St.mld.nr 9 (1999–2000) udtaler regeringen, at de vil overveje at pålægge turisterhvervet at bruge godkendte guider i virksomheden. Et sådant pålæg er imidlertid ikke blevet givet.

²⁸ I St.mld. nr 50 (1990-91) hedder det blandt andet: „I forbindelse med turforslag og aktivitets-tilbud er der behov for uddannelse af guider. Der vil blive taget initiativ til at man får en stab lokalt kvalificerede guider...“. I forvaltningsplan for friluftsliv og turisme på Svalbard (1995) hedder det videre, at „Det er vigtigt, at der arbejdes videre med at oprette en permanent guide- og turlederuddannelse på Svalbard, eftersom en sådan ordning indirekte vil være et virkemiddel til at styre og kontrollere turismen“.

For Svalbard har man en særlig forskrift om turisme og anden rejsevirksomhed (turistforskriften). Den gennemfører et system med anmelde- og forsikringspligt og sætter særligt miljøhensyn og sikkerhed for de rejsende i fokus. Turistforskriften gælder færdsel både til lands og til vands.

En del andre forskrifter om trafik, jagt, forurening mv. er relevante for dem, som arbejder med naturvejledning.

Forvaltning

Miljøverndepartementet har det overordnede ansvar for miljøforvaltningen (inklusive kulturmiljø) på Svalbard, med Direktoratet for Naturforvaltning, Statens Forurensningstilsyn, Norsk Polarinstitut, Riksantikvaren og Statens Kartverk som statslige høringsparter og Sysselmannen på Svalbard som lokal myndighed.

Feltinspektørerne arbejder som sagt hos Sysselmannen, mens turistguider arbejder i den private sektor (turisterhvervet).

Justitsdepartementet har det overordnede ansvaret for sikkerhed og beredskab på øgruppen. Hovedredningscentralen i Nordnorge er den overordnede redningscentral. Sysselmannen på Svalbard leder den lokale redningscentral. Ved redningsaktioner på land får Sysselmannen delegeret koordineringsansvaret fra hovedredningscentralen. Ved redningsaktioner til søs vil det variere, om koordineringsansvaret lægges hos hovedredningscentralen eller hos Sysselmannen på Svalbard.

4. Uddannelse af naturvejledere og guider

4.1. Grønland

4.1.1. Naturvejledere

I Grønland har en naturvejleder været ansat som led i et pilotprojekt, der har været i 3 år. Denne naturvejleder har under pilotprojektets forløb deltaget i Skov- og Naturstyrelsens naturvejlederuddannelse i Danmark. Han er den første grønlænder, som har taget denne uddannelse. Uddannelsen har været på i alt 504 timer fordelt på 4 kurser og 3 studieperioder.

Som tidligere nævnt er det hensigten at oprette en national naturvejlederuddannelse i takt med, at der ansættes flere naturvejledere. Denne uddannelse vil starte i 2006. Uddannelsen vil fokusere på formidlingsmetoder.

4.1.2. Guider

For at blive autoriseret som Greenland Outfitter er det et krav, at man har gennemført et iværksætterkursus, der dels omhandler turismeforståelse og service og dels indsigt i drift af en virksomhed. Fra 1.1.2005 er der desuden krav om, at man skal have bestået kursus i Arktisk Førstehjælp.

Skindtøj fra Island.
Foto: Umhverfisstofnun

Herudover skal en Greenland Outfitter kunne dokumentere uddannelsesmæssig og/eller erfaringsmæssig kompetence indenfor de produkter, som han/hun markedsfører sig på. Autorisationen bliver derefter givet på baggrund af en vurdering af ansøgerens dokumenterede kompetence og erfaring med turisme.

Uddannelsen er derfor ikke et sammenhængende forløb men individuelle kompetenceforløb, der dels udgøres af kurser, udbudt af Takuss' (hjemmestyrets sekretariat for turismeuddannelser) og dels af kurser og erfaring opnået på anden vis.

4.2. Island

4.2.1. Naturvejledere

Miljøstyrelsen er i henhold til reglementet om naturvejledere ansvarlig for deres uddannelse og holder kursus for naturvejledere hvert andet år.

Naturvejlederuddannelsen er færdig efter nogle dages kursus i naturfortolkning i Skaftafell nationalpark. Foto: Umhverfisstofnun.

Desuden har Miljøstyrelsen af og til indbudt til enkelte kurser, enten i eget regi eller i samarbejde med naturvejledernes organisation. Hvert år holder Miljøstyrelsen first aid kursus for ansatte naturvejledere, og Þingvellir Nationalpark gør det samme for sine ansatte.

Ifølge reglementet om naturvejledere er naturvejlederuddannelsen tilgængelig for alle, som er fyldt 20 år og vil arbejde som naturvejledere. Gennem årene er kravene blevet højere, for eksempel, hvad gælder sprogkundskab og anden uddannelse eller erfaring.

Kurserne har næsten altid været holdt i Reykjavík, men en stor del af dem finder sted ude på landet. Feltture er både dagsrejser og en længere rejse.

De første naturvejledere i Island var mere eller mindre selv lærde. Nogle deltog i uddannelse i Skotland, og stor indflydelse er kommet fra USA og Canada. I dag er naturvejledernes uddannelse stadig under stor indflydelse fra USA og Canada men også fra Europa, som for eksempel, fra TOPAS projektet²⁹. Der lægges stor vægt på naturfortolkning, og når det gælder studielitteratur og –emner, så er forbilledet Amerika og Storbritanien.

²⁹ Training of Protected Area Staff

Deltagerne i kurserne betaler en kursusafgift, som dækker omkostningerne. Desuden står Miljøstyrelsen for lokaler, forelæsere og redskaber. Hvis kursusafgifterne ikke rækker til at betale alle omkostninger, betaler Miljøstyrelsen det resterende beløb.

Emne	Varighed	Indhold
Naturbeskyttelse og fredninger	10 timer	Miljøstyrelsens rolle og infrastruktur, naturbeskyttelse–historisk overblik, naturbeskyttelsesideologi, Naturloven, internationale kontrakter, definitioner på begreber, fredningernes formål/hensigt, registrering og pleje af kulturmiljø
Økologi, geologi og landskab	16 timer	Geologi, Islands formation/opbygning, Geologifelttur, vegetationsbeskyttelse, beskyttelse af vilde dyrearter og habitater, fuglebeskyttelse, fuglejagt, fugleskydning–felttur, håndbøger
Naturvejlederens arbejde	30 timer	Naturvejledere–historisk overblik, naturvejlederens arbejdsopgaver–pleje, vedligeholdelse og stier, naturvejlederens arbejdsopgaver–felttur, forskellige synspunkter på miljøspørgsmål, forvaltningsplaner, undervisningsmateriale, naturrum osv.
Menneskelig kommunikation	4 timer	Turismens påvirkning på miljøet, hvor meget tåler fredede områder, kommunikation og interaktion med gæster.
Naturfortolkning	60 timer	Naturfortolkning–ideologi, kulturmiljø, historie, stednavne, folkesagn....., praktik–4 dages feltrejse.

4.2.2. Kulturvejledere

Holars universitet³⁰ i det nordlige Island har nu startet en uddannelse for lokale vejledere/kulturvejledere. Det er et kort kursus, og målet er at uddanne og træne folk til at modtage gæster på historiske steder, i fredede bygninger og på andre steder, hvor der findes fortidsminder–også på museer og udstillinger, som baseres på landets historie og kultur.

Uddannelsen er på 48 timer, som fordeles således:

- Hvordan læser man landet
- Kulturarv og formidling
- Turisme og gæstemodtagelse
- Beskyttelse af fortidsminder

Holar universitet har også uddannet guider til afgrænsede områder og i samarbejde med Miljøstyrelsen uddannet naturvejledere.

4.2.3. Guider

For at blive optaget på guide- og turismeskolen³¹ skal man være fyldt 21 år, have taget studentereksamen eller lignende og tale mindst et uden-

³⁰ www.holar.is

³¹ Menntaskolinn I Kopavogi, www.mk.is

landsk sprog. Optagelsesprøve afholdes hvert år, og uddannelsen tager to semestre på aftenskole. Uddannelsen er sammensat af grundkurser og valgkurser. Alle skal følge grundkurserne men kan herefter vælge mellem almen guidning, vandringsguidning eller aktivitetsturismeguidning³².

4.3. Svalbard

4.3.1. Guider

„Guide- og turlederopplæringen“ på Svalbard er en modulopbygget model til uddannelse af frontpersonale, guider og turledere.

Formålet med uddannelsen er at styrke rejsemålets profil og kvalitet, samt øge sikkerheden i turproduktionen. Guider og turledere, som har gennemgået de nødvendige kurser og har oparbejdet en vis praktisk erfaring, har mulighed for at søge autorisation som Svalbardguider. Kursene skal ikke nødvendigvis tages sammenhængende, men for at deltage på feltkursus skal de øvrige kurser være gennemført først.

Svalbard Reiselivsråd er ansvarlig for Guide- og turlederopplæringen på Svalbard. Dette er turisterhvervets egne kurser. Kursusindholdet er imidlertid udviklet i samarbejde med blandt andet Sysselmannen, som også bidrager med forelæsninger, orienteringer i felten og helikoptertransport i forbindelse med gennemførelse af de forskellige kurser.

Guider, som har gennemført forskellige kurser og oparbejdet en vis praktisk erfaring, kan søge om autorisation som Svalbardguide indenfor forskellige kategorier. Autorisationen er erhvervets eget kvalitetsstempel – ikke en godkendelsesordning fra myndighedernes side.

Følgende kurser indgår i Guide- og turlederopplæringen på Svalbard

Kursus	Varighed	Indhold
Grundkursus	2,5 dag	Historie, samfund, erhverv, geologi, flora, fauna, forvaltning, kulturmiljø og miljøbeskyttelse. Afsluttende prøve
Servicekursus	0,5 dag	Service, motivation, kundebehandling, relationsopbygning
Praktisk guidning	Teori 1–2 dage. Selvstudie. Praktisk prøve	Guideteknik, mikrofonbrug, attraktioner og seværdigheder. Afsluttende prøve.
Sikkerhedskursus	1 dag	Beredskab, helikopter, isbjørn, færdsel på gletscher, skred
Våbenkursus	1 dag	Våbenbehandling, pyrotekniske hjælpemidler, praktisk skydning. Skydeprøve
Førstehjælpskursus	2 dage	Grundlæggende førstehjælp, tilpasset Svalbardforhold
Feltkursus sommer	5 dage	Turplanlægning, sikkerhed i lejr, navigering, formidling, sikkerhed på gletscher, beskyttelse af fortidsminder og fauna, rollen som turleder
Feltkursus vinter	5 dage	Navigering, sikkerhed ved færdsel, sikkerhed i lejr, nødbivuak, sikkerhed ved snedækket gletscher, søis, turleders rolle, vedligeholdelse af scooter, meteorologi

³² Almen guidning er den eneste valglinie, som udbydes hvert år, de andre beror på at tilstrækkelig mange melder sig til

Uddannelsen inkluderer ikke specialkompetence indenfor forskellige aktiviteter som f. eks. hundekørsel, gletschervandring, scootersafari etc. Denne uddannelse skal foregå internt i den enkelte aktivitetsbedrift.

Siden starten i 1998 har Guide- og turlederopplæringen på Svalbard haft følgende deltagelse:

Antal deltagere på kursus i Guide- og turlederopplæringen på Svalbard

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Sum
Grundkursus	48	19	41	28	20	26	8	190
Servicekursus	42	13	34	31	18	20	10	168
Sikkerhedskurs.	11	13	24	17	10	15	9	99
Våbenkursus	13	12	22	12	7	15	9	90
Førstehjælp	12	13	20	13	8	7	7	81
Sommerfelt	8	8	10	-	-	7		33
Vinterfelt	9	13	10	10	10	-	10	6

Efter gennemført kursus og oparbejdning af praksis kan guider søge om autorisation som Svalbardguide i forskellige kategorier. Et autorisationsudvalg sammensat af fagpersoner, som ikke er direkte tilknyttet Svalbard Reiselivsråd, vurderer ansøgningerne, som udover ansøgerens egne vurderinger skal indeholde en vurdering fra arbejdsgivers side.

Autorisation som Svalbardguide kan søges i 5 klasser.

Oversigt over antal autorisationer, Guide- og turlederopplæringen:

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	SUM
Longyearbyen	10	4	0	2	0	0	16
Dagstur-vinter	0	0	0	6	1	0	7
Felt-vinter	3	5	3	3	2	2	18
Dagstur-sommer	0	0	0	2	0	0	2
Felt-sommer	6	5	0	0	3	2	16

Kilde: Svalbard Reiseliv

Hidtil har ialt 34 personer opnået autorisation i de forskellige kategorier, flere af dem er autoriseret i mere end én kategori.

5. Turisme

Turister får indsigt i hvilke konsekvenser affald fra fiskeflåden kan få for rener på Svalbard. Foto: Frigg Jørgensen

Man kan sige at turister, hvad enten de er indfødte eller tilrejsende, er råstoffet for dem, som arbejder med naturvejledning. De tre lande Svalbard, Grønland og Island har meget til fælles, når det drejer sig om turister. Højsæsonen for turister er kort, omkring 4 måneder, turismen er koncentreret til forholdsvis få steder, natur og kulturmiljø er sårbar, vejrforhold kan være omskiftende og barske både i sommer- og vinterperioden, der bor forholdsvis få mennesker i landene i forhold til deres størrelse, vejnettet i Grønland og på Svalbard er begrænset til byer, og nogle steder i Island er det meget primitivt o.s.v.

Antallet af turister i Arktis er øget de seneste år. Stadig flere vil rejse ud og nyde den mere eller mindre uforstyrrede natur. Turistsæsonen er kort, skønt stadig flere rejser året rundt.

Antal gæstedøgn for tilrejsende/turister i Island, Grønland og Svalbard.

År	Island	Grønland	Svalbard*	% ændring for Svalbard fra året før
1993	633.210		23854	28,6
1994	714.080		30146	26,4
1995	815.228		32695	8,5
1996	865.672		48001	46,8
1997	916.752	86807	44948	-6,4
1998	1.016.847	88256	46201	2,8
1999	1.101.929	102099	43577	-5,6
2000	1.142.219	104682	61277	40,6
2001	1.184.214	94492	76154	24,3
2002	1.256.518	84797	74433	-2,2
2003	1.376.788	92594	71049	-4,5
2004	1.478.851		77926	9,7

* Kilde: Svalbard Reiseliv AS, Gjestedøgn i Longyearbyen

5.1 Grønland

Grønland modtog i 2003 ca. 30.000 hotelgæster og andre turister og ca. 10.000 krydstogsturister. Hotelturismen er koncentreret omkring Diskobugten, Sydgrønland og Nuuk, vandreturismen er koncentreret omkring Midt- og Sydgrønland mens krydstogsturismen hovedsageligt er udviklet langs Vestkysten. Østkysten besøges af mange endagsturister via Island.

Turistsæsonen i Grønland er relativ kort. Generelt er sommerhøjsæsonen fra medio juni til medio september, mens de vestgrønlandske slædedistrikter (dvs. nord for polarcirklen) har en anden højsæson i marts og april.

Turismen er generelt organiseret omkring små lokale virksomheder og kommunalt finansierede turistkontorer. De private turistvirksomheder er typisk specialiserede i få nicheprodukter som eks. trofæjagt, heli-skiing, kajakture o.lign., mens de kommunale turistkontorer og de større turistvirksomheder udvikler og vedligeholder mere generelle produkter. Der findes kun få grønlandske incommingbureauer, hvorfor kontakten direkte til turisterne før ankomsten til Grønland oftest sker gennem et udenlandsk rejsebureau.

Det grønlandske turismeprodukt er bygget op omkring natur- og kulturoplevelser, i langt de fleste tilfælde i en kombination.

I de senere år er bæredygtighedsprincipper i stadig højere grad blevet en del af formidlingen til turister. Det handler primært om formidling af

- grønlændernes traditionelle måde at udnytte naturen på,
- aktuelle miljøtiltag i Grønland,
- fredningsbestemmelser i forhold til natur og kulturmiljø
- naturens sårbarhed

Langt de fleste turismeaktører, der er i direkte kontakt med turister, er nødt til at forholde sig til disse temaer og indarbejde dem i deres produkt.

Der kendes endnu kun ganske få eksempler på nedslidning af natur og kulturmiljø som følge af turisme, men det er ikke desto mindre en problematik, der har stor bevågenhed. I de tilfælde, der kendes, og på de steder, hvor det vurderes, at der er en stor risiko for nedslidning, er turistbranchen ofte aktivt medvirkende til at igangsætte tiltag som genopretning, skiltning, stiføring og reguleringer.

Greenland Tourism–Grønlands turistråd–samarbejder tæt med det grønlandske nationalmuseum, de lokale museer og Miljødirektoratet omkring følgende temaer:

- Bevarelse af bygninger og kulturmiljøer
- Lokal holdningsbearbejdelse (senest gennem Tulugaq-kampagnen)
- Fredninger
- Reguleringer
- Lovgivning

5.2 Island

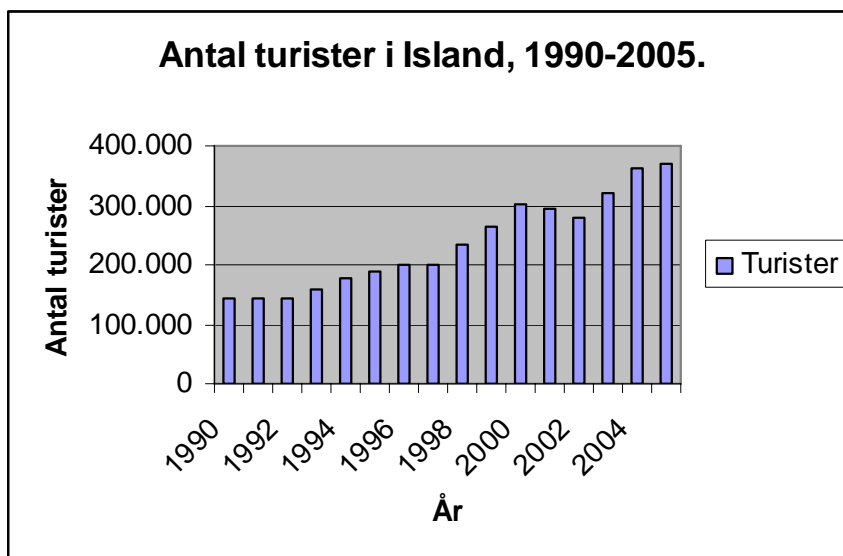
Omkring 300.000 turister kommer til Island hvert år, og de sidste år er antallet steget markant. Desuden rejser islændinge selv meget i deres eget land. Turisterhvervet indtager nu andenpladsen næst efter fiskeindustrien med 13 % af landets valutaindkomst og giver arbejde til 5.400 mennesker.³³

Størstedelen af turisterne, både fra Island og udlandet, rejser om sommeren. De sidste år er antallet af udenlandske turister, som besøger Island i vintertiden, dog steget. Vinterturisternes ophold er gennemsnitlig kortere, og de opholder sig mere i hovedstaden end sommerturisterne. Af de turister, som kommer til Island om vinteren, kommer 76 % på ferie, 16 % på forretningsrejse, 5 % for at besøge venner eller familie og resten for andet. Af dem som kommer til Island om sommeren er 87 % på ferie, 7 % på forretningsrejse, 8,5 % på besøg hos venner eller familie og resten andet.

Omkring 10 % af turisterne kommer med cruisebåde³⁴, og de opholder sig meget kort tid i land.

³³ www.icetourist.is

³⁴ Luxury liners ships, Hagstofan

Islands turistråd foretog en formålsundersøgelse hos udenlandske turister i Island vinteren 2001–2002 og sommeren 2002³⁵. Undersøgelsen viste, at de fleste turister nævnte islandsk natur som hovedårsagen til, at de rejste til Island. Som nummer to blev nævnt Islands kultur og historie. Over 70 % af turisterne rejser omkring i egne biler, og de fleste af dem besøger mindst et eller flere fredede områder. Alle andre slags naturoplevelser er også populære. For eksempel tager næsten 40 % af turisterne på ture for at se hvaler.

Islandsk natur er sårbar, og da de fleste turister rejser omkring i en kort periode (juni–august), så kan det slide hårdt på naturen–ind imellem så meget, at det ikke kan lade sig gøre at reparere³⁶ de mest besøgte steder. Selvom de fleste dele af landet er let tilgængelige om sommeren på grund af et forholdsvis veludviklet vejnet, så er nogle få steder meget mere populære end andre. Højlandet, som er kendetegnet ved arktisk natur, får flere besøgende hvert år.

5.3 Svalbard

I 2004 blev der registreret i underkanten af 30.000 turister, som ankom med fly til Svalbard. Gennemsnitlig overnatningstid for disse gæster var ca 2,6 døgn.

Hertil kommer den oversøiske cruisetrafik.

³⁵ www.icetourist.is

³⁶ Nærmere om slitage i Tema Nord 2003:530

Antal oversøiske både og antal personer om bord 1997–2005

	Antal skibe	Antal sejlture	Antal passagerer	Antal besætning	Totalt om bord
1997	24		15437	9057	24494
1998	21		17463	9505	26968
1999	31		17763	8150	25913
2000	29		16404	8964	25368
2001	25		20069	9922	29991
2002	22	33	16892	8771	25663
2003	28	43	19736	10238	29974
2004	28	45	21206	11384	32590
2005	34	50	29224	15460	44684

Antal steder der foretages ilandstigning fra cruisebåde (oversøiske og kyst-/ekspeditionsbåde og dagsturbåde)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Antal steder hvor der har været personer i land	63	76	98	111	104	138	153	162	164

Kilde: Sysselmannen på Svalbard

Det er isbjørnfare over hele Svalbard.

Foto: Frigg Jørgensen

Dagsture med snescooter er den mest solgte organiserede aktivitet om vinteren. Ture med hundeslæde og til isgrotter er også populære aktiviteter. Mange aktører tilbyder også længere kombinationsture med forskellige aktiviteter og med overnatning i for eksempel telcamper, snehuler og på faste overnatningssteder udenfor Longyearbyen. Om sommeren

er der mange, som tager på korte eller længere bådture. Endvidere er der relativt mange på korte vandreture i nærområdet til Longyearbyen. Også ture med gummibåd og kajak er populære aktiviteter. Ligesom om vinteren er der flere, der tilbyder kombinationsture, hvor for eksempel overnatning i telt og forskellige aktiviteter indgår.

Der har tidligere været drevet lidt sightseeing-flyvning med småfly. Den slags flyvning er nu forbudt. I de senere år er Svalbard også blevet brugt som mellemlandning for flyture til Nordpolen.

Selvom tilrejsende til Svalbard i høj grad benytter sig af tilbud om organiserede aktiviteter, er der også en del, som færdes på egen hånd. Specielt om sommeren er der mange, som går vandreture i nærområdet til Longyearbyen. Om vinteren er færdsel på egen hånd med lejet scooter relativt almindeligt, mens mere ekspeditionsprægede skiture, specielt til

Atomfjeldene, sker i begrænset omfang. Stort set hvert år er der også nogle få grupper, som løber på ski på langs ad Spitsbergen.

Cruiseturismen på Svalbard er stigende. Man skelner mellem oversøisk cruisetrafik og kystcruise-/ekspeditions-cruisetrafik. Oversøiske cruisebåde er som regel store både, som har Svalbard som en del af et længere cruise, hvor også andre destinationer indgår. Antallet af ilandstigninger på Svalbard er begrænsede. De fleste opholder sig 1–2 døgn i Svalbards farvand og foretager 1–2 ilandstigninger, hovedsagelig på vest- og nordvest-Spitsbergen, med Magdalenefjorden, Ny-Ålesund og Longyearbyen som de mest besøgte steder. Sæsonen strækker sig normalt fra ultimo juni til medio august.

Kystcruisebådene har et helt andet færdselsmønster end de oversøiske både. De starter og afslutter som regel deres ture i Longyearbyen, hvor udskiftning af passagerer foregår. Sæsonen kan strække sig fra primo juni til medio september. Turene varierer i længde, fra dagsture på Isfjorden til 14-dages-cruise rundt om hele Svalbard.

	Antal indbyggere	antal turister
Grønland	56.854 (jan. 2004)	29.712 (2003)
Island	299.891 (dec. 2005)	369.432 (2005)
Svalbard	ca 2.500	ca 29.000 + ca 30.000 (oversøisk cruise) (2005)

6. Lokal anvendelse af naturen

6.1 Grønland

I Grønland er der en tæt forbindelse mellem mennesker og natur, og naturen er en central del af livet for de fleste, hvad enten man lever af naturens ressourcer eller nyder den i fritiden. Hvor man end er i Grønland, er naturen altid nærværende, og langt de fleste er ikke fremmedgjorte over for naturen.

I Grønland findes ikke privat ejendomsret til jord. Alle har principielt ret til at færdes overalt og høste af landets ressourcer indenfor rammerne af de gældende regler. Denne ret bruges flittigt, og for langt de fleste mennesker i Grønland indgår udeliv i en eller anden form som en integreret og vigtig del af hverdagen.

Traditionelt har der været lokal håndhævelse af og respekt for *hævdret*, dvs. en person eller families eksklusive ret til udnyttelse af et afgrænset område, baseret på længere tids brug. Personer kan ansøge myndighederne om *arealtildeling* og *brugsret* til et afgrænset område.

Sideløbende er der også en meget klar opfattelse af, at naturen er til for alle, og alle har ret til at færdes overalt og høste af ressourcerne. Der er derfor til tider kontroverser mellem brugere på den ene side og myndigheder på den anden, når der varsles eller indføres nye restriktioner

Naturvejlederen i Nuuk i naturen sammen med en skoleklasse. Foto Bjarne Petersen

eller kvoteringer på udnyttelse af særligt de levende ressourcer. I Grønland udgør traditionelle erhverv og naturbrug fortsat en vigtig del af erhvervsstrukturen og den nationale identitet. I store dele af samfundet er der stor respekt for den traditionelle viden, der er knyttet til fangererhvervet. Dette giver ind i mellem anledning til kritik af den biologiske rådgivning, der opfattes som løsrevet fra de lokale erfaringer og traditioner, og derfor ofte er svær at forholde sig til lokalt.

Vedrørende affaldshåndtering er der i de kommende år brug for en målrettet indsats for at sikre, at byer og bygder fremstår ryddelige. På kommunalt plan er der allerede taget skridt henimod en mere hensigtsmæssig kildesortering, og der gøres et stort arbejde for at indgå i en dialog med borgerne om, hvordan affaldshåndtering foretages bedst muligt.

I de seneste år er der opstået naturorganisationer som Uppik (naturbeskyttelse) og Timmiaq (ornitologisk forening) i Grønland, der aktivt deltager i debatten omkring miljøet. Sideløbende hermed har Grønlands Hjemmestyre gennemført Tulugaq-kampagnen³⁷, hvis formål har været at åbne en miljødebat i Grønland på tværs af brancher og regioner.

6.2 Island

Igennem århundreder levede islændingene først og fremmest af landbrug med fiskeri som det næstvigtigste erhverv. Nationen har derfor altid været afhængig af naturen. Efter 1900 blev fiskeri nationens vigtigste erhverv. Det traditionelle syn på naturen har været, at den skal bruges. Men samtidig har der altid været store næsten uberørte vildmarksområder i Island. Med øget urbanisering og forandringer i samfundet, som blandt andet har krævet større udnyttelse af landbrugsjord og af energiresourcer, er der opstået flere konflikter om, hvordan forholdet skal være mellem på den ene side udnyttelse af naturen og på den anden side beskyttelse af naturen. Samtidig er store vildmarksområder blevet let tilgængelige på grund af bedre og større vejnet ind til Islands højland, den arktiske del af landet, blandt andet på grund af byggeri af vandkraftværker.

Islændinge rejser stadig mere i landet. Vandreture i højlandet samt kortere vandreture bliver mere og mere populære. Stadig flere kører i jeeps, og jeepture i højlandet er populære både om sommeren og i sne om vinteren. Ture med andre motorkøretøjer for eksempel. snowscooters og motorcrosscykler er også populære.

Mange går på jagt efter fugle, for eksempel. gæs, rype, lunde, lomvi, og fangst af laksefisk er meget almindeligt. Mange ejer også små både og fanger fisk og fugle.

³⁷ Grønlands Hjemmestyre har i 2003 og 2004 gennemført en intensiv oplysningskampagne – Tulugaq-kampagnen – om de levende ressourcer. Her blev der oplyst om, hvilke konsekvenser det har og får, hvis befolkningen ikke udnytter de levende ressourcer på en bæredygtig måde.

De sidste års diskussioner om vandkraftværk i højlandet har reflekteret de forskellige synspunkter på naturen. Nationen har til dels delt sig i to grupper, hvor den ene støtter bygning af store vandkraftværker og aluminiumsmelteværk, mens den anden ønsker at naturen skal beskyttes istedet for at forstyrres, og at al brug af naturen skal bygge på bæredygtig udnyttelse.

Forskellige undersøgelser viser bl.a., at majoriteten af islændinge er positivt indstillede til miljøorganisationer³⁸, og en undersøgelse viser, at flertallet ønsker, at området nord for Vatnajökull gletscher skal være en nationalpark³⁹.

Den første naturbeskyttelseslov blev vedtaget i 1956, og de nugældende naturbeskyttelseslove blev vedtaget i 1999. De indeholder et kapitel om allemandsretten,⁴⁰ som gælder i Island. Dette afspejler islændingenes opfattelse af, at alle skal have lov til at færdes i naturen, og at naturen er en vigtig del af den islandske nations kultur. Selvfølgelig betyder allemandsretten, at med rettigheder følger forpligtelser, blandt andet i form af god opførsel overfor grundejere og naturen.

Der bygges flere og flere sommerhuse rundt om i landet, hvilket kræver en større opmærksomhed på, hvordan de forskellige områder planlægges og beskyttes.

6.3 Svalbard

Indtil for cirka 100 år siden var jagt og fangst næringsgrundlaget for dem, som opholdt sig på Svalbard. I dag er der kun et par fangstmænd, som lever af disse naturressurcer. Alligevel er der et tæt forhold mellem mennesker og natur, da mange vil pege på netop naturen som en af hovedårsagerne til, at de har bosat sig på Svalbard.

Traditionelt har jagt, fangst og ferskvandsfiskeri været vigtige fritidsaktiviteter for dem, som bor på Svalbard. Det anslås, at omkring 20 % af befolkningen i Longyearbyen udøver jagt i en eller anden form. Mange personer, som ikke har gået på jagt på fastlandet, tager jægerprøven og begynder at jage, efter at de er flyttet til Svalbard. Den russiske befolkning deltager i begrænset omfang i jagt.

I dag er al fauna på øgruppen fredet, men der er åbnet for en begrænset og kontrolleret jagt. Der er 10 jagtbare fugle- og pattedyrarter, men der drives hovedsagelig jagt på rener, ryper og kortnæbgæs. Jagt på rener er forbeholdt de fastboende. Svalbardrøye er den eneste reproducerende ferskvandsfisk på Svalbard, og bestandene er de nordligste i verden. Røya er fredet, men der er givet adgang til et kontrolleret fritidsfiskeri. De mest

³⁸ Gallup undersøgelse 2004

³⁹ Gallup undersøgelse 2002

⁴⁰ Lov nr. 48/1956, II. Kapitel og Lov nr. 44/1999, III. kapitel

populære fiskeformer er pilkning på isen om foråret og garnfiskeri i august.

Ændringerne i befolkningssammensætningen på Svalbard har ført til ændringer i turaktiviteten. Tidligere var jagt og fiskeri hovedmotivet til at tage ud på tur. I dag er en stor andel af turaktiviteten motiveret af naturoplevelser og fysisk aktivitet. Skiløb, vandreture og brug af fritidsbåde ser ud til at få øget interesse i befolkningen generelt. Andre friluftslivsaktiviteter, som ser ud til at tage til i omfang, er klatreture, gletscherturer, „top-ture“, snowboard, kajakpadling og paraglidning.

At tage på snescooterture er en udbredt aktivitet blandt de fastboende. Denne aktivitet er steget gennem 1990-erne. Pr. 31.12.03 var der registreret 1.451 snescootere på Svalbard. Dette inkluderer de ca. 250 snescootere, som benyttes som udlejningsscootere i turisterhvervet.

Børn sammen med naturvejlederen på fuglekik, Grønland. Foto: Bjarne Petersen

7. Andre tiltag

Lovgivning er et vigtigt redskab i natur- og miljøbeskyttelsen. Naturvejledere kan udføre et stort arbejde både med naturvejledning, overvågning, tilsyn og kontrol med, at love og regler om naturbeskyttelse overholdes. Men andre redskaber skal også anvendes. Information er vigtig, for eksempel skilte, foldere, internet, breve og personlig kontakt. Forskellige indsatser (skilte, stier mv.) kan også anvendes til at styre trafik udenom følsomme områder. Det er ikke mindst vigtigt at følge udviklingen, og her spiller miljøovervågning og rapportering en stor rolle.

7.1 Grønland

Da Grønland er et meget stort land, kan man langt fra kontrollere alle områder og al menneskelig aktivitet. Fiskeri- og jagtbetjentene har således et meget omfattende arbejde med at føre tilsyn med, at de gældende regler overholdes. Det er derfor af afgørende betydning, at der er andre supplerende tiltag, f.eks. natur- og miljøundervisning i skolerne og informationskampagner overfor den voksne befolkning, som sætter fokus på, hvordan man passer på naturen. Her kan naturvejlederne have en hel central formidlingsrolle, bl.a. ved at oprette en hjemmeside om naturvejledernes arbejde.

7.2 Island

I Island er naturundervisning af forskellig slags en del af arbejdet i nationalparkerne og de fredede områder. I nationalparkerne tilbyder man forskellige undervisningsprogrammer hele sommeren og tager desuden imod gæster året rundt, hvis det ønskes. Naturvejlederne tager med folk på naturfortolkningsvandringer og tilbyder også specielle børneprogrammer. Arbejdet med skolebørn bliver mere omfattende for hvert år. Naturfortolkning er et vigtigt redskab i naturbeskyttelsen.

Stier og skilte er vigtige redskaber til at styre trafik udenom følsomme områder. Som regel sætter man ikke et skilt op eller etablerer en sti, før trafikken er blevet så omfattende, at det er nødvendigt. På den måde forsøger man at bibeholde det naturlige miljø så længe som muligt.

En del foldere er blevet publiceret om særlige områder og om specielle temaer⁴¹.

⁴¹ For eksempel, om sikkerhed, hvordan man skal køre over elve mm.

De ansatte i nationalparkerne og de fredede områder rapporterer om udvikling og forandringer, men organiseret miljøovervågning er begrænset.

7.3 Svalbard

Fysiske tiltag (skilte, gangstier m.m.) for at regulere færdslen har kun været brugt i begrænset omfang på Svalbard under hensyn til, at sådanne tiltag kan repræsentere et indgreb i naturen eller kulturmiljøet og reducere oplevelsesværdien. På nogle af de mest besøgte lokaliteter har der imidlertid været iværksat enkelte tiltag for at regulere færdslen.

Statistik og miljøovervågning er vigtige virkemidler for at følge udviklingen og styrke grundlaget for forvaltning. Statistik udarbejdes af både Sysselmannen og turisterhvervet på en række områder. Der er iværksat miljøovervågning på blandt andet 30 kulturmiljølokaliteter. Kontrol og inspektioner er også en del af forvaltningens opgaver og foretages af Sysselmannen hele året.

Der er udviklet et relativt tæt samarbejde mellem Sysselmannen på Svalbard, det lokale turisterhverv og deres interesseorganisationer, samt andre interesseorganisationer som for eksempel den lokale jæger- og fiskerforening. Uformelle møder og samtaler er en vigtig del af dette samarbejde. Der samarbejdes også om specifikke projekter, herunder kan særlig nævnes:

- Udarbejdelse af „Svalbardvettreglene“, som er en kort huskeliste for besøgende om, hvordan man bør optræde, når man færdes i naturen på Svalbard.
- Udarbejdelse af interne retningslinjer for organiserede snescooterture, som går længere i reguleringen af denne færdsel end lov og forskrifter.
- Samarbejde i forbindelse med udgivelse af informationsbrochurer
- Samarbejde om en sikkerhedsrelateret internetbaseret feltlogbog
- Samarbejde om spørgeundersøgelser
- Samarbejde om projektet Clean up Svalbard, hvor turoperatører involverer gæster i at samle affald på ture langs Svalbards strande.

Samantekt og tillögur

Samantekt um skýrsluna „Naturvejledere og guider i Arktis–Grønland, Svalbard og Island“ og handbókina „Naturen er din arbejdsplads“.

Þessi skýrsla fjallar um landverði, leiðsögumenn og aðra sem vinna með landvörslu og umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn á norðurheimskautsvæðum. Landfræðilega er verkefnið takmarkað við Grænland, Ísland og Svalbarða. Gerð er grein fyrir hópnum sem vann verkefnið í formála þessarar skýrslu. Fjallað er um markmið og bakgrunn verkefnisins í inngangi skýrslunnar. Niðurstaða verkefnisins birtist í þessari skýrslu og í drögum að handbók „Naturen er din arbejdsplads“, sem fjallar um fræðslu, umhverfistúlkun og náttúruleiðsögn.

Verkefnahópurinn hefur lagt áherslu á fræðslu og telur að fræðsla sé eitt af aðal verkfærum þeirra sem vinna með náttúru- og menningarminjar hvort sem það er innan stjórnsýslu, umsýslu svæða eða hvort um er að ræða vettvangsfræðslu svo sem hjá landvörðum og leiðsögumönnum.

Skýrslan lýsir fyrst og fremst hverjir það eru sem vinna við náttúruleiðsögn með aðaláherslu á landverði og leiðsögumenn. Skýrslan lýsir m.a. bakgrunni landvarða og leiðsögumanna bæði faglega og lagalega. Skýrslan fjallar um ólíkar skilgreiningar á því hvað landvörður eða leiðsögumaður er bæði samkvæmt alþjóða skilgreiningum og skilgreiningum innan einstakra landa. Með tilliti til þessara skilgreininga hefur vinnuhópurinn komið með tillögu um hvað geti falist í náttúruleiðsögn (*naturvejledning*).

Þrátt fyrir að margt sé svipað með náttúru Grænlands, Íslands og Svalbarða eru aðstæður ólíkar þegar kemur að vinnu landvarða og leiðsögumanna. Til dæmis hafa landverðir unnið í áratugi á Íslandi en aðeins einn landvörður hefur hingað til verið fastráðinn í Grænlandi, en nú stendur til að ráða fleiri. Á Svalbarða hafa ekki verið ráðnir landverðir noti maður ákveðna skilgreiningu um þá starfsgrein. En þrátt fyrir þetta má segja að umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn og aðrir þættir í starfi landvarða séu hluti af störfum annarra starfsmanna í öllum þremur löndum svo sem starfi opinberra starfsmanna sem sjá um eftirlit og starfi leiðsögumanna á ólíkum sviðum.

Innihald og markmið umhverfistúlkunar eða náttúruleiðsagnar getur verið ólíkt milli landa. Markmið skýrslunnar er bæði að lýsa því sem er ólíkt en samtímis draga fram það sem er líkt og sýna hvers vegna og hvernig umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn getur komið að gagni við allt starf sem tengist náttúru- og menningarminjum í þessum löndum.

Náttúran er vinnustaður þinn „Naturen er din arbejdsplads“

„Naturen er din arbejdsplads“ eru fyrstu drög að handbók sem er gefin út sem viðbót við þessa skýrslu. Hún fjallar um fræðslu og umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn fyrir þá sem starfa að leiðsögn á þessu sviði. „Handbókin“ kemur aðeins út sem pdf skjal www.norden.org. Markmiðið með „handbókinni“ er að koma með hugmyndir að og veita vonandi innblástur um hvernig megi nota umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn til að lýsa einkennum norðurheimskautssvæða en ekki síst til að hvetja til fræðslu um norðurheimskautssvæði í landvörslu og leiðsögn á svæðisvísu. „Handbókinni“ er einnig ætlað að sýna hvernig nota má umhverfistúlkun eða náttúruleiðsögn sem tæki við kennslu um náttúru- og menningarminjar með vernd þeirra að leiðarljósi.

Í „handbókinni“ má finna nokkur dæmi um náttúru- og menningarminjar frá Íslandi, Grænlandi og Svalbarða sem henta vel til fræðslu. Auk þess er bent á hvernig skoða megi löndin sem heild þannig að bæði sá sem fræðir og sá sem nýtur góðs af fræðslunni fái yfirlit yfir norðurheimskautssvæðin-Grænland, Ísland, Svalbarða-um leið og hann fær upplýsingar um sitt eigið land. Góð umhverfistúlkun-náttúruleiðsögn byggir á upplifun í náttúrunni og að sjá samhengið milli ólíkra þátta hennar. Að tengja fræðslu við upplifun, skynjun og reynsluheim fólks er vænlegra til árangurs en þurr upptalning staðreynda.

Verkefnahópurinn vonar að „Naturen er din arbejdsplads“ og sú vinna sem þar er kynnt muni verða hvatning og innblástur til að halda áfram með þessa vinnu til gagns fyrir þá sem vinna með náttúru- og/eða menningarminjaleiðsögn á norðurheimskautssvæðum.

Tillögur

Inngangur

Á Grænlandi hefur verið í gangi forverkefni þar sem landvörður var ráðinn í þrjú ár. Landvörðurinn sá um nokkur verkefni þar sem aðaláherslan var lögð á verkefni fyrir börn og kennara í grunnskólum. Flest verkefnanna tókust mjög vel og var almenn ánægja með þau bæði hjá börnunum og kennurum. Sérstaklega vel tókst til í þeim verkefnum þar sem börnin tóku virkan þátt í vettvangsferðum og fengu fræðslu um náttúruna og samspil ólíkra þátta hennar. Landvarslan tókst svo vel að sveitarfélagið Nuuk ákvað í ágúst 2002 að halda áfram með starfið. Í 2006 munu verða ráðnir 7 landverðir í Grænlandi. Í framtíðinni mun markhópur landvarða ekki eingöngu vera skólabörn heldur einnig aðrir aldurshópar og ferðamenn.

Á Íslandi hefur margra ára reynsla sýnt fram á mikilvægi þess að hafa starfandi landverði á hverju ári. Það viðheldur m.a. faglegri þekkingu á þessu sviði. Það hefur sýnt sig að landverðir hafa stóru hlutverki að gegna

á náttúruvernd. Mun algengara er orðið að ferðaþjónustuaðilar noti náttúruleiðsögn sem hluta af þeirri vöru sem þeir selja ekki síst þar sem viðskiptavinirnir er alltaf að verða meira meðvitaðri um umhverfismál. En það er einnig ljóst að ef stór hluti landvarða vinnur aðeins hluta úr ári þá er hættu á að þekking tapist og að samfella í starfi verði minni milli ára. Ekki síst er þetta bagalegt það sem það minnkar möguleika landvarða á að taka þátt í t.d. kennslu í skólum, ekki síst grunnskólum landsins.

Reynslan hefur sýnt okkur að fræðsla og samskipti við fólk gefur meira en margt annað þegar um náttúruvernd er að ræða. Þess vegna er sífellt meiri áhersla lögð á fræðslu og á að styrkja jákvæða ímynd þjóðgarða og annarra friðlýstra svæða. Með sífellt fleiri ferðamönnum eykst þörfin fyrir landverði allt árið.

Á Svalbarða hefur fengist góð reynsla af menntun fyrir leiðsögumenn, „Guide- og turleroplæring“, og mun hún halda áfram. Þó hafa komið fram óskir um möguleika á endurmenntun og framhaldsmenntun fyrir þá sem hafa lokið leiðsögumannaskólanum. Eðlilegt er að ferðaþjónustuaðilar komi þar að jafnvel í samvinnu við Sýslumanninn (æðsti embættismaður norsku ríkisstjórnarinnar á Svalbarða).

Í apríl 2006 opnaði Svalbarðshliðið, „Svalbardporten“, í Longyearbyen. „Svalbardporten“ er samvinnuverkefni milli Sýslumannsins á Svalbarða, Svalbard Museum, Norsk Polarinstitut og Ferðaþjónusturáðs Svalbarða og inniheldur það sýningar sem tengjast náttúru, menningarminjum og samfélaginu á Svalbarða. Fræðsla um náttúru- og menningarminjar verður þungamiðja sýningarinnar og mun hún verða fræðslumiðstöð bæði fyrir gesti og íbúa á Svalbarða.

Það er þó nokkur munur á hvernig löndin þrjú nota landverði og/eða náttúruleiðsögn. Þetta á bæði við um markmið með landvörslu og náttúrufræðslu og hver ber ábyrgð á henni og hvernig skipulagningu hennar er háttað. En þrátt fyrir muninn milli landanna er hægt að segja að náttúruleiðsögn hafi mörg svipuð einkenni allsstaðar. Verkefnahópurinn telur ekki að það sé til ein rétt túlkun á hvað náttúruleiðsögn getur verið. En út frá ýmsum skilgreiningum m.a. annars um landverði og náttúruleiðsögn (naturvejedning) hefur hópurinn komist að þeirri niðurstöðu að í náttúruleiðsögn felst m.a.:

- Að vera tengiliður á milli umhverfisins og fólks, þ.m.t. heimamanna og ferðamanna.
- Að vera tengiliður milli svæða og þeirra sem hafa yfirumsjón með þeim. En þetta á sérstaklega við um svæði þar sem landverðir starfa.
- Að koma á framfæri vitneskju til heimamanna og ferðamanna um náttúrusögu, menningarsögu, náttúruvernd og sjálfbæra þróun. En jafnframt að kom á framfæri þekkingu heimamanna til ferðamanna og nýta hana í almennu starfi.

- Að gera náttúruna hluta af lífi fólks meðal annars með því að fá fram jákvæða reynslu af upplifun í náttúrunni t.d. með því að nota umhverfistúlkun og leiðsögn.
- Að vernda náttúru- og menningararf.
- Að sjá um eftirlit og viðhald þar sem það er hluti af ákveðnu starfi.

Norræna ráðherraráðið

Verkefnahópurinn telur að ástæða sé til á vettvangi Norðurlandasamstarfs að vinna frekar með náttúruleiðsögn á norðurheimskautssvæðum. Hópurinn mælir með því að í Norðurlandasamstarfi verði lögð áhersla á eftirfarandi þemu:

- Menntun í náttúrufræðslu og landvörslu á norðurheimskautssvæðum.
- Koma upp tengslaneti fyrir landverði og náttúruleiðsögn og þróa upplýsingaleiðir um landvörslu á norðurheimskautssvæðum sem byggja á notkun vefsins.
- Dagur tileinkaður norðurheimskautssvæðum.

Norræna ráðherraráðið getur á margan hátt verið með til að ýta úr vör þessum tillögum meðal annars með faglegum og fjárhagslegum stuðningi. Vinnunefnd fyrir náttúru, útivist og menningarumhverfi, NFK, getur til að mynda veitt stuðning með því að skipuleggja og samþætta einstök verkefni og verið með til að mynda tengslanet á þessu sviði. NFK getur einnig myndað verkefnahóp sem væri falið að vinna tillögu að menntun fyrir náttúrufræðslu og skipulag slíkrar menntunar. Slíkur hópur yrði að hafa nauðsynlega faglega þekkingu bæði á sviði kennslufræði og þeim þáttum sem yrðu kenndir svo sem náttúrufræði og menningarsögu. Nánari umfjöllun um hugmyndir um hvað sameiginleg menntun á sviði náttúruleiðsagnar gæti fjallað um er að finna í viðauka I.

Það er mikilvægt að koma á fót upplýsingaleiðum á vefnum fyrir landverði á norðurheimskautssvæðum þar sem hægt er að skrá og sækja upplýsingar um reynslu um náttúruleiðsögn og fræðslu. Það er einnig mikilvægt að slíkar upplýsingaleiðir eða vefsíður séu vistaðar hjá stofnun eða félagi sem hefur bolmagn til að taka slíkt verk að sér.

Verkefnahópurinn mælir með því að það verði skoðað hvort það er mögulegt og vilji fyrir að koma á fót varanlegum vettvangi þar sem skip-tast má á reynslu á sviði landvörslu og/eða náttúruleiðsagnar. Til að kanna þörfina fyrir slíkan vettvang mætti koma á forverkefni þar sem haldnar væru minni ráðstefnur eða fundir.

Í viðauka II er að finna nánari lýsingu á hvað dagur um náttúru norðurheimskautssvæða gæti falið í sér. Tilgangur slíks dags getur meðal annars verið að skýra út það samspil / víxlverkun sem á sér stað milli vistkerfa norðurheimskautssvæða og hlýrri svæða Norðurlandanna.

Aðrar tillögur, Svalbarði, Ísland og Grænland

Svalbarði

Lagt er til að þróa áfram „Guide- og turlederopplæringin“ á Svalbarða þannig að möguleikar opnast fyrir endurmenntun og framhaldsmenntun fyrir leiðsögumenn sem lokið hafa námi.

Þá er einnig lagt til að Sýslumaðurinn móti stefnu sem miðar að því að styrkja og efla samstarf við ferðapjónustuaðila sérstaklega leiðsögumenn. Þessi hópur er mikilvægur sem hluti af landvörslu-náttúruleiðsögn á Svalbarða og getur á ýmsan hátt verið viðbót við umsýslu stjórnvalda með eyjunum.

Eftirlitsmenn og eftirlit Sýslumannsins skiptir miklu máli fyrir landvörslu og náttúruleiðsögn. Það gæti verið kostur að leggja meiri áherslu á náttúruleiðsögn við menntun þeirra sem vinna á þessu sviði á vegum stjórnvalda.

Svalbarðshliðið „Svalbardporten“ getur gengt mikilvægu hlutverki í menntun heimamanna svo sem leiðsögumanna og opinberra starfsmanna og eflt þá möguleika sem fyrir eru.

Ísland

Lagt er til, að menntun landvarða verði eflað á öllum sviðum svo landverðir verði betur í stakk búnir til að sinna sínum störfum. Það er mikilvægt að auðvelt verði fyrir alla að sækja menntunina án tillits til búsetu og að endurmenntun verði möguleg.

Lagt er til að sveitarfélög ráði fólk með landvarðamenntun. Sveitarfélög bera ábyrgð á menntun barna og landverðir geta örugglega lagt mikið af mörkum við kennslu í náttúrufræði en geta einnig verið mikilvægur liður í kennslu sem fer fram utan dyra hvort sem er á grænum svæðum innan bæjar eða útivistarsvæðum.

Það er mikilvægt að efla samstarf milli þeirra sem sjá um náttúrufræðikennslu og þeirra sem sjá um kennslu á sviði menningarumhverfis. Náttúru- og menningarminjar eru oft fléttaðar saman og það er mikilvægt fyrir alla sem sjá um fræðslu að þekkja til hvorutveggja.

Á síðustu árum hefur fjöldi landvarða sem ráðnir eru allt árið aukist í þjóðgörðum landsins. Sífelld fleiri ferðamenn koma til Íslands. Á sumum friðlýstum svæðum er umferð allt árið. Þetta eykur þörfina á að landverðir séu ráðnir allt árið utan þjóðgarða til að sinna þessum svæðum. Landverðir geta þá einnig tekið að sér ýmis verkefni svo sem fræðsluverkefni og að undirbúa aðalferðamannatímamann á sumrin.

Grænland

Lagt er til að menntun landvarða verði áfram kennd sem hluti af náttúru- og umhverfiskennslu í skólum landsins og að heimastjórn Grænlands haldi áfram samvinnu við íbúa landsins um hvernig á að gæta að og umgangast náttúruauðlindir landsins.

Vegna hins stutta ferðamannatíma eru það aðeins örfáir ferðafjónustuaðilar sem lifa eingöngu á ferðafjónustu á Grænlandi. Utan ferðamannatímans eru því lítil not fyrir bæði útbúnað og fagþekkingu sem hefur orðið til í atvinnugreininni. Huga þarf að betri nýtingu þessara þátta.

Af þessari ástæðu er lagt til að bjóða leiðsögumönnum og „outfittere“ menntun sem inniheldur náttúruleiðsögn og landvörslu svo að hægt verði að nota þekkingu þeirra og útbúnað á þeim stöðum sem þeir starfa allt árið. Markhópur þessa starfs gæti verið við skólabörn, leikskólabörn, heimamenn almennt og fólk í ákveðnum atvinnugreinum.

Summary and recommendations

Summary of the report “Rangers and guides in the Arctic–Greenland, Svalbard and Iceland” and the handbook “Nature–your workplace”.

This project is about rangers, guides and others who work with interpreting the Arctic environment. Geographically, the project is limited to Greenland, Iceland and Svalbard. The project group mentioned in the foreword to this report prepared the project. The purpose and background of the project are described in the introduction to the report. The result of the project is published in this report and in the handbook “Nature–your workplace”, which covers guiding in, communicating about and interpreting the environment.

In its work, the project group focused on communication, which the group believes is one of the central tools of people working with the natural and cultural environment, whether in management, administration or as a ranger or guide in the field.

First and foremost, the report describes the people who work in environmental interpretation, with the main emphasis on rangers and guides. Among other things, the report describes the background for the work of the ranger and guide in professional, legislative and administrative terms. Also mentioned are several different definitions–international as well as national–of what a ranger or guide is. From these definitions the project group offers an explanation of what *environmental interpretation* can involve.

Although there can be many similarities between the environments of Greenland, Iceland and Svalbard, conditions for the work of rangers and guides in those countries vary. Rangers have worked in Iceland for decades, for example, while only one ranger has been employed in Greenland, but more are to be recruited. Svalbard has no rangers if one particular definition of a ranger is used. Environmental interpretation and other parts of a ranger’s work have nevertheless been carried out in all three countries, by civil servants who work as inspectors and as rangers, by commercially employed guides or by other people.

It is important to realise that the content of environmental interpretation and the need for environmental interpreters can differ from country to country. The purpose of the report is therefore to throw light on these differences and at the same time emphasise the similarities and show why and how environmental interpretation can be beneficial to the natural and cultural environment in these countries.

“Nature–your workplace”

“Nature–your workplace” is a draft of a handbook published as a sort of supplement to this report. It covers the use of communication and environmental interpretation by people who work with interpreting natural and/or cultural environments. The “handbook” is published—as a PDF file only in Danish—on www.norden.org. The purpose of the “handbook” is to present ideas and inspiration, so environmental interpretation can better cover the characteristics of the Arctic natural environment, and to promote communication about the Arctic in local environmental interpretation. The “handbook” also aims at showing how environmental interpretation could be used as a teaching tool in nature and environmental subjects to promote the conservation of the natural and cultural environment.

The “handbook” presents some examples of the natural and cultural environment in Iceland, Greenland and Svalbard that are suitable for communication. In addition, it indicates how the areas can be seen in a greater context, so both the communicator and the receiver get a holistic view of the Arctic area—Greenland, Iceland, Svalbard—and at the same time learn something about the country in which they live. Good environmental interpretation is based on experiences in nature and the relationship to the environment as a whole. Adding communication to people’s experiences, senses and their ‘private world’ can be expected to give a better result than a simple repetition of facts.

The project group hopes that “Nature–your workplace” will lead to a continuation of the work with communication and teaching methods for people involved in interpreting the Arctic natural and/cultural environment.

Recommendations

Introduction

In Greenland, a pilot project has been conducted in which a ranger was employed for three years. The ranger carried out a number of smaller projects, where the main emphasis was on projects for schoolchildren and teachers. The majority of the projects carried out were successful and most of the participating children and teachers were very satisfied with the projects. Particularly successful were the projects in which the children were physically active while they simultaneously gained knowledge about the environment, which put everything into a greater context. This ranger scheme was so good that the municipality of Nuuk decided to extend it in August 2002. It is expected that seven rangers will be employed in Greenland in 2006. In future, the targets will not only be schoolchildren, but also the adult population and tourists.

In Iceland, experience has shown the importance of having environmental interpreters, thereby maintaining knowledge and a high level of information in the area. It has also become evident from this that rangers play an important role in nature conservation. It is now more common for the tourist industry to use environmental interpretation as part of its product, not least because customers are becoming more and more environmentally conscious. But at the same time it is clear that, because many rangers only work a part of the year, there is a lack of continuity in their work. Also lacking is the possibility that rangers can teach or participate in school educational programmes, particularly at primary and lower secondary schools.

Experience has also shown that communication and positive involvement of people give the largest gain in the matter of nature conservation. Increasingly greater emphasis is therefore being placed on communicating and strengthening a positive image of national parks and other protected areas. With a quickly increasing number of tourists there is an increased need for environmental interpreters all year long.

Good experience with the training programme for guides and tour leaders on Svalbard shows that the scheme should continue. Some people have asked for follow-up and additional training for guides who have already been through the training course. The tourist branch should contribute to a continuation of the scheme, possibly in collaboration with the Governor of Svalbard, who is the Norwegian government's supreme representative in the archipelago.

The Gateway to Svalbard visitors' centre in Longyearbyen opens in April 2006.

The result of collaboration between the Governor of Svalbard, Svalbard Museum, the Norwegian Polar Institute and Svalbard Tourist Council, the Gateway to Svalbard will include large exhibitions connected with the natural and cultural environment and society on Svalbard. Communicating about the natural and cultural environment is central to the gateway, which will function as a learning centre for both visitors to and permanent residents of Svalbard.

There are pronounced differences between ways in which the participating countries use rangers and communicate about and interpret the environment. This applies both to the purpose and organisation of the environmental communication activity and to the delegation of responsibility for it. But there are many common features in the environmental interpretation work despite these differences. The project group, however, has not been able to point to *one* common understanding of environmental interpretation, but has analysed a number of approaches and methods. The project group has concluded that environmental interpretation can be:

- A link between the environment and people, including the local population and tourists.

- A link between the areas where the rangers work and the people who administer those areas.
- Disseminating knowledge to the local population and tourists on natural history, culture, conserving nature and sustainable development. Also disseminating the knowledge of the local population to tourists.
- Bringing the environment closer to people and giving people positive experiences with nature.
- Conserving nature and the natural and cultural environment.
- Inspection and maintenance where appropriate to the work.

Nordic Council of Ministers

The project group believes that there are a number of areas where further work with environmental interpretation is appropriate in an Arctic-Nordic context. The group recommends that special emphasis should be given to the following themes in a Nordic context:

- Training in environmental communication and interpretation in the Arctic.
- Setting up a network for rangers and environmental interpretation and developing a web-based information channel for environmental interpretation in the Arctic.
- Arctic Nature Day.

The Nordic Council of Ministers can promote the implementation of these recommendations through financial, specialist and other support. The Nordic Council of Ministers' Nature, Outdoor Life and Cultural Environment Group (NFK) could for instance give support by co-ordinating individual tasks or projects and by setting up networks in the area. NFK could additionally appoint a project group to prepare a concrete proposal for the content and structure of an Arctic training course in environmental communication. The group should have the professional and educational knowledge needed for preparing a suitable educational model. Ideas for the content of a joint training course are given in Appendix I.

A vital step is setting up a web-based information channel for environmental interpreters in the Arctic. This would make it possible to register and disseminate national experiences with environmental interpretation and communication. It is also important to set up an information channel in a well-functioning organ.

The project group also recommends a study of the possibilities of and the will to set up a permanent forum for the exchange of experiences in Arctic environmental interpretation. For example, a pilot project could be set up to hold meetings or small seminars to study the need for such a permanent forum.

The implications of an Arctic Nature Day are described in Appendix II. The purpose of such a day could be, among other things, to throw light on the ecological interplay between the Arctic region and temperate Nordic region, so as to achieve understanding of their reciprocal impacts. In other words, to make the Arctic visible in the Nordic region and the Nordic region visible in the Arctic.

Other recommendations for Svalbard, Iceland and Greenland

Svalbard

The training programme for guides and tour leaders on Svalbard should be further developed with possibilities for follow-up and additional training for guides who have already taken the course.

It is also recommended that the Governor prepare a strategy for further strengthening the collaboration with the local tourist industry, in particular guides and tour leaders. This group is important as environmental interpreters on Svalbard and forms a resource for the administration.

The Governor's own inspections and field inspectors play an important role for environmental interpretation. There are advantages in focusing even more on this task in the training of the administration's staff.

The Gateway to Svalbard can have a central role in the training of local groups, including guides and administration staff, and will thus represent an important expansion of the existing systems.

Iceland

The ranger training programme should be expanded and strengthened, so the rangers are better prepared for carrying out their tasks. It is important that the training is accessible for everyone throughout the country and that there are additional possibilities for further training.

It is further recommended that the municipalities recruit more rangers. The municipalities are now responsible for teaching in the basic schools and have a large responsibility for the children's education. The rangers will be able to play a large role in nature education and will also be able to work in the municipalities' 'green' areas.

It would also be a good idea to expand the collaboration between the people involved in education about nature and those who are responsible for cultural environment teaching. Natural and cultural environments often go together and it is important for all communicators to have some knowledge of both.

In recent years, the number of full-time rangers has risen in the Icelandic national parks. An increasing number of tourists come to Iceland and an increasing number travel during the winter. There is constant traffic all the year round both in national parks and in certain protected areas. This requires more full-time rangers, who can also take on other tasks that there is not time to carry out during the summer high season.

Greenland

The ranger scheme should continue to be supplemented by teaching about nature and the environment in schools, and the Greenland Home Rule administration should continue to have a dialogue with the population about how to look after the environment.

Because of the short tourist season, there are very few in the tourist industry who can live exclusively from tourism in Greenland. The customer base outside the season is small, and equipment and skills are therefore not used optimally during the rest of the year.

On this background, it is recommended that a number of guides and outfitters be offered training in environmental interpretation, so their skills and the existing equipment can be used for local activities. The target groups in this connection could be schoolchildren, pre-school children, local citizens, special business groups etc.

Bilag I–Arktisk naturformidlingsuddannelse

Baggrund

Hvert land i Arktis uddanner i forskellig udstrækning egne naturguider, rangere eller naturvejledere til at formidle landets eller delområdets natur og kulturhistorie. Uddannelserne er meget forskellige i indhold, niveau og målsætning–fælles er dog, at de alle træner de studerende i at formidle viden om natur, miljø og kultur i Arktis.

Aktuelt er der ingen autoriseret eller fælles uddannelse i arktiske forhold. Det vurderes imidlertid, at det vil være relevant at starte en fælles arktisk uddannelse, hvor primært naturguider, rangere eller naturvejledere fra Island, Svalbard og Grønland–men også meget gerne guider, rangere eller naturvejledere fra den arktiske del af norden (den nordlige del af Norge, Sverige og Finland)–samlet kan modtage undervisning om natur, miljø og kultur i Arktis.

En fælles uddannelse kan betragtes som et supplement til de nationale uddannelser, hvor der specielt fokuseres på at sætte natur-, miljø-, og kulturelle emner ind i et større arktisk og globalt perspektiv, end det er muligt at opnå via de nationale uddannelser.

På denne baggrund foreslås det derfor, at der tages initiativ til etablering af en fælles arktisk overbygning, som studerende fra hvert land kan søge ind på. Formålet er at give alle studerende en fælles forståelse for Arktis som økosystem og fokusere på problemstillinger, der er fælles for Arktis, og som finder deres særegne udtryk lokalt.

Formål

- At skabe en fælles forståelse for Arktis som økosystem og biosfære.
- At uddanne de studerende i fælles arktiske forhold og sikre dem et overblik over Arktis geografisk, kulturelt og miljømæssigt.
- At give de studerende et indgående kendskab til de mekanismer i Arktis, der påvirker økosystemet–herunder påvirkninger fra Arktis på resten af verden og resten af verdens påvirkning af Arktis.
- At give de studerende et indblik i problemstillinger vedrørende lokal kundskab overfor forskning, lokale interesser overfor miljøtiltag, lokal befolkning overfor turisme.

Målgruppe

Den primære målgruppe vil være naturguider, rangere og naturvejledere fra Island, Svalbard og Grønland, men også meget gerne guider, rangere eller naturvejledere fra den nordlige del af Norge, Sverige og Finland.

Herudover kan der eventuelt på sigt være et potentiale i, at guider mv. fra den arktiske del af Rusland og Nordamerika deltager i uddannelsen.

Herudover kan der eventuelt tænkes deltagelse fra andre grupper, som har relationer til formidling af emner inden for natur-, miljø- og kulturelaterede emner i de relevante lande. Dette kan for eksempel gælde lærere eller museumsansatte.

Uddannelsens indhold

Niveauet skal sættes så højt, at uddannelsen bliver noget at stræbe efter, og som man skal arbejde for at opnå. Beviset på gennemført uddannelse skal betyde noget.

Lærere på uddannelsen og forfattere til studiemateriale skal være anerkendte og gerne hentet fra hele det arktiske område. Underviserne skal dels være forskere og dels praktiske udøvere.

Det er vigtigt, at uddannelsen ikke bliver rent teoretisk. De overordnede problemstillinger og temaer skal konkretiseres og gøres forståelige gennem en rig brug af lokale eksempler. De studerende skal trænes i at se de store sammenhænge i det nære miljø og relatere det lokale til det regionale og til det globale.

Blandt emner til en fælles arktisk uddannelse kan nævnes følgende temaer (ikke udtømmende liste):

- Særegne naturmæssige fænomener i Arktis
- Arktis påvirkning på den globale natur og det globale miljø
- Udefrakommende påvirkninger på naturen og miljøet i Arktis
- Anskueliggørelse af den arktiske naturs sårbarhed, herunder nuancering af sårbarhedsbegrebet
- Natursyn og kultursyn i Arktis
- Historiske rids, der har betydning for natursyn og kultursyn i Arktis
- Hvem er målgruppen for formidling af natur-, miljø- og kulturelaterede temaer?
- Hvorledes skal formidlingen være overfor de forskellige målgrupper
- Beskrivelse af interesseudsætninger i landene i Arktis og hvilken påvirkning de kan have
- Fremtidige udfordringer/problemer for den arktiske natur
- Hvilke tiltag kan der iværksættes for at løse de fremtidige udfordringer?
- Lovgivning om natur og miljø i de arktiske lande
- Forvaltningen i de arktiske lande
- Hvorledes formidler man viden om naturen, miljøet og kulturen i Arktis?
- Nyeste forskningsresultater om naturen og miljøet i Arktis
- Jagttraditioner i Arktis
- Turismens påvirkning på naturen og miljøet i Arktis
- Hvordan sikres borgerinddragelse og en dialog med befolkningen?

- Internationale forpligtigelser i form af konventioner og aftaler
- Det nuværende samarbejde i Arktis om beskyttelse af naturen og miljøet, herunder aftaler i CAFF-regi
- Hvordan beskyttes kulturarven?
- Sikkerhed i Arktis, herunder vigtige feltregler

Opbygning

Uddannelsen kan opbygges på flere måder:

- Intensivt uddannelsesforløb
- Fjernundervisning
- Moduler med skiftevis praksis og teori

Fælles brand

Det er meget vigtigt, at uddannelsen fra starten hægtes op på en entydig, enkel og klar profil, med et *brand* der tydeligt fortæller om de værdier, der ligger til grund for „den arktiske idé“.

Det er vigtigt at have et fælles logo, som alle i Arktis kan relatere til, og som de studerende efter endt uddannelse kan anvende som bevis på at have gennemført uddannelsen.

Det videre forløb

Det foreslås, at der i 2006 eller primo 2007 nedsættes en arbejdsgruppe med repræsentanter fra Island, Svalbard og Grønland, som udarbejder et konkret forslag til indhold og struktur i en Arktisk naturformidlingsuddannelse.

Repræsentanterne i arbejdsgruppen skal besidde den faglige og pædagogiske viden, der er nødvendig for at kunne udarbejde en seriøs og brugbar uddannelsesmodel.

Nordisk Ministerråd søges om finansiel støtte til arbejdsgruppens arbejde (projektfinansiering).

Arbejdsgruppen udarbejder senest med udgangen af 2007 et forslag til indhold og struktur samt en finansieringsmodel til den arktiske uddannelse, som Nordisk Ministerråd kan tage stilling til.

Såfremt Nordisk Ministerråd herefter vil tage initiativ til oprettelse af en fælles arktisk uddannelse og bidrage til finansiering af en sådan uddannelse (driftsfinansiering), vurderes det første uddannelseshold at kunne starte på den arktiske naturformidlingsuddannelse primo/medio 2008.

Bilag II–Arktisk Naturdag

Projektgruppen anbefaler, at Nordisk Ministerråd vedtager og sponsorerer en nordisk Arktisk Naturdag, foreløbig som en forsøgsordning over to år. Meningen med dagen er at synliggøre det økologiske samspil mellem den arktiske region og det tempererede Norden, for derigennem at opnå forståelse for de gensidige påvirkninger der sker. Kort sagt at synliggøre Arktis i Norden og Norden i Arktis. Således bliver temaerne i Sydnorden og i den arktiske del af Norden ikke nødvendigvis de samme, men overskriften er ens.

Temaer på naturdagen kan være:

- Mennesket i naturen (naturbrug/kultur)
- Forurening
- Fødekæder
- Klima
- Vand
- Geologi
- Arktis påvirkning på den globale natur og det globale miljø
- Udefrakommende påvirkninger på naturen og miljøet i Arktis
- Fremtidige udfordringer/problemer for den arktiske natur

Naturvejledning og -formidling vil naturligt spille en væsentlig rolle på denne dag, blot måske med et mere regionalt perspektiv end sædvanligt.

Det anbefales, at Nordisk Ministerråd afsætter en pulje penge, hvorfra hvert nordisk land kan søge bidrag til nationale projekter, formidling eller lignende på denne dag.

Lokale projekter afholdes af landene selv.

Det vil være positivt, hvis befolkningen i de respektive lande informeres om, hvilke aktiviteter der foregår på naturdagen i de andre deltagende lande. Her vil det være oplagt, at de nationale medier formidler herom. Disse medier vil naturligvis kun rapportere om projekterne, såfremt projekterne er spændende og har en nyhedsinteresse, hvad der kun kan animeres af de deltagende lande. En anden måde at formidle aktiviteter på er for eksempel, at have en fælles hjemmeside om naturdagen.

At hvert land bliver informeret om, hvilke aktiviteter der foregår i de andre lande, vil give dagen en ekstra dimension, ligesom det kan give inspiration til det kommende års naturdag.

Det vil ligeledes være godt, hvis der kan foranstalles nogle fælles projekter på naturdagen, hvor personer fra alle landene deltager. En mulighed er, at skoleklasser i de involverede lande har nogle fælles projekter om naturen i Arktis med kulmination på naturdagen.

Det foreslås, at dagen fejres på forårsjævndøgn 20. marts, da solen er så vigtig i Arktis, og dermed bør spille en symbolsk rolle i fastsættelse af datoen. Alternativt kunne dagen holdes 21. juni, men da dette i forvejen er Grønlands nationaldag, er det ikke optimalt.

Bilag III–Ressourcelista

Hvem	Web	E-post	Aktivitet/ansvar
Direktoratet for Miljø og Natur Grønland og Direktoratet for Fiskeri og Fangst	www.nanog.gl	info@gh.gl	Varetager den nationale forvaltning omkring beskyttelse af naturen og miljøet
KANUKOKA (Kommunernes Landsforening)	www.kanukoka.gl	kanukoka@kanukoka.gl	Rådgiver de grønlandske kommuner om bl.a. forvaltning af de levende ressourcer og miljøspørgsmål.
Greenland Tourism	www.gt.gl	info@greenland.com	Rådgiver og udvikler bæredygtig turisme og turisme i fredede naturområder i Grønland.
Grønlands Naturinstitut	www.natur.gl	info@natur.gl	Rådgiver om de levende ressourcer og vegetation
Grønlands Nationalmuseum.	www.natmus.gl	nka@natmus.gl	Har en omfattende ekspertise om den grønlandske kulturhistorie.
Umhverfisstofnun (Miljøstyrelsen)	www.ust.is	ust@ust.is	Varetager den nationale forvaltning omkring beskyttelse af naturen og miljøet. Uddanner naturvejledere.
Ferðamálaráð Íslands	www.icetourist.is	info@icetourist.is	Íslands turistráð
Landvarðafélag Íslands	www.landverdir.is	landverdir@landverdir.is	Naturvejledernes forening.
Félag leiðsögumanna	www.touristguide.is	info@touristguide.is	Guidernes forening
Menntaskólinn í Kópavogi - MK	www.mk.is		Guideuddannelse
Háskólinn á Hólum	www.holar.is	holaskoli@holar.is	Kulturvejlederuddannelse, guideuddannelse
Náttúrufræðistofnun Íslands (Naturhistorisk Institut)	www.ni.is	ni@ni.is	Har det nationale ansvar for grundforskning og indsamling af oplysninger om islandsk natur.
Svalbard Reiselivsråd	www.svalbard.net	info@svalbard.net	Guide- og turlederopplæringen på Svalbard
Sysselmannen på Svalbard	www.sysselmannen.svalbard.no	Firma-post@sysselmannen.svalbard.no	Forvaltning af Svalbard
Statsskog–Fjelltjenesten	www.statsskog.no/fjelltjenesten	Resepsjonen@statsskog.no	Naturopsyn, miljøovervågning, naturvejledning, tilrettelæggelse
Direktoratet for naturforvaltning	www.dirnat.no	Postmottak@dirnat.no	Naturforvaltning i Norge
Den norske turistforeningen	www.turistforeningen.no		Organisation med vægt på friluftsliv
Høgskolen i Telemark	www.hit.no		3-årig studium i friluftslivsfag, kultur og naturvejledning